

Stolt av PRIDE

En evaluering av PRIDE-grunnopplæring

TORIL HAVIK

REIDAR JAKOBSEN

BENTE MOLDESTAD

Nr. 2 - 2007

STOLT AV PRIDE

En evaluering av PRIDE-grunnopplæring

Toril Havik

Reidar Jakobsen

Bente Moldestad

Bestillingsadresse:
Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet
Christiesgate 13, 5020 Bergen
e-mail: mette.norvalls@unifob.uib.no
www.unifobhelse.no

FORORD

Foreliggende evaluering av PRIDE-grunnopplæring er utført etter oppdrag fra Barne- ungdoms- og familie-direktoratet.

Siktemålet for evalueringen er at den skal gi kunnskap om hvordan PRIDE-grunnopplæring er organisert, om temaene den dekker og om arbeidsmåtene den tar i bruk. Det er videre et siktemål at den skal gi kunnskap om deltageres og PRIDE-lederes mening om nytteverdien av de ulike arbeidsmåtene og temaene. Til slutt skal evalueringen gi grunnlag for vurderinger og anbefalinger om hvordan PRIDE-grunnopplæring kan styrkes og videreutvikles.

Ved Barnevernets utviklingssenter har det overordnede ansvaret for evalueringen ligget hos Toril Havik. Reidar Jakobsen har hatt et særlig medansvar for utforming av spørreskjemaer, for analysearbeid og utskrivning. Bente Moldestad har hatt et særlig medansvar for forberedelse og gjennomføring av gruppeintervjuer. Evalueringsarbeidet har blitt utført i vårsemesteret 2007.

Arbeidet har vært fulgt av en referansegruppe bestående av Rolf Haugen og Tone Nordby, Barne- ungdoms- og familiedirektoratet; Hege Sundt, Norsk Fosterhjemsforening; Britt Njøs, Fosterhjemtjenesten, region øst; og Torild Dolva, Fosterhjemtjenesten, region sør. Vi takker for nyttige innspill og kommentarer. Videre takker vi fosterhjemtjenestene for bistand med utsending av spørreskjema til tidligere deltagere på PRIDE-grunnopplæring, og vi takker tidligere deltagere, PRIDE-ledere og PRIDE-seniortrenere for å ha besvart spørreskjema og deltatt i gruppeintervju.

PRIDE-grunnopplæring ble revidert i 2006. Revideringen siktet særlig mot at grunnopplæringens teoretiske fundament skulle komme tydeligere frem i Håndboken til PRIDE-lederne og i PRIDE-boken til deltagerne. Den reviderte utformingen ble presentert høsten 2006. Evalueringen som blir presentert her, ble gjennomført tidlig om våren 2007. Det er derfor den ikke-reviderte utgaven av grunnopplæringen som har blitt revidert.

Bergen, september 2007

Toril Havik

Reidar Jakobsen

Bente Moldestad

FORORD.....	3
SAMMENDRAG	7
1. OM EVALUERINGEN	11
Målsetting.....	11
Metode	11
Utvalg.....	12
2. OM PRIDE-GRUNNOPPLÆRING	15
Målsettinger og verdisyn.....	16
PRIDE-grunnopplæring sine ulike elementer.....	18
Teoretisk forankring.....	20
Oppsummering.....	21
3. ORGANISERING	22
Organisering av samlingene.....	22
Tema behandlet i de enkelte samlingene	24
Hjemmebesøkene.....	25
Hvor lang tid tar det å gjennomføre en grunnopplæring?.....	26
Tidsbruk på de ulike oppgavene	27
Oppsummering.....	28
4. OM PRIDE-LEDERE OG OM DELTAGERE	30
PRIDE-lederne	30
Belastning og beskyttelse.....	35
Deltagerne	38
Passer PRIDE-grunnopplæring for alle?.....	39
Oppsummering.....	39
5. DELTAGERNES ”KURSEVALUERING”	41
Deltagernes svar.....	41
Kan det trekkes noen konklusjoner?.....	43
Oppsummering.....	44
6. SYNSPUNKT PÅ FORMAT, LEDELSE OG ARBEIDSMÅTER	45
Gjennomføring.....	45
Arbeidsmåter	53
Oppsummering.....	56
7. SYNSPUNKT PÅ TEMA.....	58
Deltagerne	58
PRIDE-lederne	60
Oppsummering.....	64

8. DEN FELLES BESLUTNINGEN	66
Deltagerne	66
PRIDE-lederne	68
Oppsummering	70
9. OM NYTTEVERDI FOR FOSTERFORELDRESKAPET	72
Nytteverdi for fosterforeldreskapet – utvalg II	72
Nytteverdi for fosterforeldreskapet – utvalg III	75
Setter opplæringen noen spor?	75
Har det vært verdt det?	78
10. VURDERING OG FORSLAG TIL VIDEREUTVIKLING	81
I. Vurdering	81
II. Forslag til endring og videreutvikling	85

SAMMENDRAG

Evalueringen av PRIDE-grunnopplæring bygger på informasjon fra tidligere deltagere, og fra PRIDE-ledere, PRIDE-seniortrenere og Fosterhjemtjenester. Informasjon har i det vesentlige blitt innhentet gjennom spørreskjema. I tillegg har det blitt gjennomført gruppeintervju med ledere og seniortrenere. Det har også blitt trukket på funn fra en tidligere landsomfattende spørreskjemaundersøkelse rettet mot fosterforeldre, hvor en av tre hadde gjennomført PRIDE-grunnopplæring (Havik 2007).

Vår overordnede vurdering er at deltagerne på PRIDE-grunnopplæring er meget tilfredse med så vel grunnopplæringen sin organisering, som med dens ledelse, tema og arbeidsmåter. De mener opplæringen er lærerik og de mener den er nyttig. De mener dette når de blir spurt rett i etterkant av kursavslutning, de mener det når de blir spurt ett til to år senere, og de mener det også når de blir spurt flere år senere. Også PRIDE-lederne er i det alt vesentlige meget tilfredse, selv om de i større grad enn deltagerne ser forhold de mener kan forbedres.

I det følgende vil vi gi et kort sammendrag av vår vurdering av sentrale forhold ved PRIDE-grunnopplæring.

Organisering

Ulike fosterhjemtjenester organiserer grunnopplæringen på ulike måter, og ingen følger absolutt og helt anvisningene som PRIDE gir. Ikke alle tjenestene gjennomfører en samling med inviterte deltagere ("Paneldebatten"), og noen arrangerer en egen samling som fokuserer deltagerens egne barn. De fleste gjennomfører det siste hjemmebesøket som en kontorsamtale.

Ulik organisering lar seg imidlertid ikke spore i deltagerens vurdering av grunnopplæringen mer overordnet, ei heller i deres vurdering av ledelse, arbeidsmåter og tema. Det er vår vurdering at PRIDE-grunnopplæring er en robust opplæringsmetode som tåler tilpasninger til det som er praktisk gjennomførbart.

Tema og samlinger

Så godt som alle deltagerne mener at alle temaene som inngår i grunnopplæringen, er lærerike, nyttige i hverdagen og lette å akseptere. De mener også at tidsbruken på hvert tema er passe. Men mange ønsker et sterkere fokus på deltagerens egne barn.

Også PRIDE-lederne mener at samtlige tema er svært sentrale. De mener imidlertid at ikke alle temaene blir godt behandlet av Håndboken for PRIDE-ledere. Særlig er de mindre tilfredse med behandlingen av temaet ”Å oppdra barn”, til dels også med temaet ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning”. Også flere av lederne ønsker et sterkere fokus på fosterforeldres egne barn.

Vi vurderer at det er behov for to større endringer når det gjelder tema og samlinger. Den ene er endringer vedrørende temaet ”Å oppdra barn”. Vi mener endringene bør være omfattende. Vi mener fokuset for temaet i mindre grad bør være å oppdra barn, og i større grad bør være den særlige omsorg og utviklingsstøtte et fosterbarn typisk vil ha behov for. Temaet bør få en klarere forankring i tilknytningsteori, og bygge videre på kunnskaper og forståelser som blir formidlet på temaet ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning”. For å ivareta et slikt fokus bør så vel innledningen i PRIDE-håndboken, eksemplene/historiene og øvelsene/rollepillene endres.

Videre mener vi Paneldebatten bør bli erstattet med en samling som fokuserer fosterforeldres egne barn. Selv om deltagerne jevnt over har vært fornøyet med Paneldebatten, så vurderer både de og PRIDE-lederne nytteverdien som relativt lav.

Arbeidsmetoder og arbeidsverktøy

De arbeidsmetodene og verktøyene som både deltagerne og PRIDE-lederne mener gir størst læring, forståelse og nytte, er samtalerne lederne har med deltagerne ved hjemmebesøk, og eksemplene/ historiene som brukes i samlingene. Men deltagerne mener oftere enn lederne at innledningene er nyttige, og lederne mener oftere enn deltagerne at øvelsene/rollepillene er nyttige.

Livsboken er det verktøyet som har en helt sentral plass og funksjon i grunnopplæringen. Men arbeidet med Livsboken er en av de arbeidsmetodene deltagerne er relativt minst fornøyet med. Vi mener Livsboken bør utvikles slik at den blir et bedre verktøy i deltagerens forståelsesprosess, i den felles beslutningsprosessen, og i utskrivning av PRIDE-rapporten. Overordnet mener vi det vil være riktig å fokusere mer på nåtidige forhold, og å fokusere klarere på vurdering

av ferdigheter. I den grad Livsboken blir revidert, mener vi det er viktig at utprøving og evaluering blir bygget inn i revideringsprosessen.

PRIDE-lederrollen

PRIDE forutsetter at grunnopplæringen ledes av en barnevernkonsulent og en fosterforelder i fellesskap. Slik er det ofte ikke. Det synes å være to hovedårsaker til det. Den ene er at med-ledelse av en fosterforelder ikke blir sett å styrke grunnopplæringen i noen vesentlig grad. Den andre er at det oppleves som vanskelig å rekruttere og beholde fosterforeldrene som PRIDE-ledere.

Det er vår vurdering at det bør legges bedre til rette for at PRIDE-grunnopplæring alltid forestås av én konsulent og én erfaren fosterforelder. Vurderingen hviler på to forhold. Det ene er PRIDE sitt grunnleggende verdisyn om utfyllende roller i et samarbeidende lederteam, og om modell-læring. Det andre er at deltagere som har gått på opplæringer hvor en fosterforelder har vært med-leder, noe oftere enn de øvrige mener at opplæringen har hatt/vil få stor betydning for omsorgen for fosterbarnet.

Det er videre vår vurdering at det bør avklares om likeverdighet i ledelse skal innebære likefordeling av ansvar for alle de sentrale oppgavene som inngår i gjennomføringen av en grunnopplæring.

Videreutvikling og ”trygging” av PRIDE

En hver metode og et hvert opplæringsprogram må kontinuerlig videreutvikles. Samtidig må videreutviklingen være i tråd med metodens/opplæringsprogrammets faglige, verdimessige og pedagogiske hjørnesteiner.

Vi vurderer at PRIDE-lederne står relativt alene om å utvikle formidlings- og dialogkompetanse, og også om å vurdere om deltagerne har de nødvendige forutsetninger for et fosterforeldreskap. De står også relativt alene om de nyutviklingene de gjør når det gjelder innledninger, eksempler og øvelser. Det at PRIDE-lederne står relativt alene kan utgjøre en risiko ikke bare for kvalitet på arbeidet, men også for at PRIDE-grunnopplæring ikke forblir en enhetlig opplæringsmetode.

For å sikre målrettet utvikling av grunnopplæringen og høy kompetanse hos lederne, må PRIDE ha en sentral ledelse som er sterk. Det bør etableres faste strukturer på nasjonalt og regionalt nivå for kompetanseoppbygging, samt for veiledning på kursgjennomføring og beslutning. Nyutviklinger bør kvalitetssikres, og gode nyutviklinger bli formidlet så vel gjennom seminar og konferanser, som gjennom en idébank.

Det bør overveies å etablere standarder for sertifisering av PRIDE-ledere, og for opprettholdelse av sertifisering. Det bør videre overveies å knytte videreutvikling og sikring av PRIDE som metode opp mot et forsknings- og utviklingsmiljø. For å styrke arbeidet med å videreutvikle PRIDE, bør den nåværende kursevalueringen utvikles fra å fokusere så vidt generelt og sterkt på ledernes lederstil, til å fokusere mer konkret på grunnopplæringens ulike tema og ulike arbeidsmetoder.

1. OM EVALUERINGEN

Målsetting

PRIDE-grunnopplæring står helt sentralt i rekruttering og forberedelse av fosterforeldre. Siktemålet for evalueringen er at den skal gi kunnskap om hvordan PRIDE-grunnopplæring er organisert, om temaene den dekker og om arbeidsmåtene den tar i bruk. Det er videre et siktemål at den skal gi kunnskap om hva deltagerne og PRIDE-ledere mener om nytteverdien av de ulike arbeidsmåtene og temaene. Til slutt skal evalueringen gi grunnlag for vurderinger og anbefalinger om hvordan PRIDE-grunnopplæring kan styrkes og videreutvikles.

Metode

Evalueringen har et flerinformantdesign, og er basert på informasjon fra tidligere deltagerne på PRIDE-grunnopplæring, fra PRIDE-ledere, fra PRIDE-seniortrenere og fra fosterhjemtjenestene. De ulike informantene har – ut fra sine ulike ståsted – gitt informasjon om noe ulike spørsmål.

Informasjon er i det vesentlige hentet inn gjennom spørreskjema. Spørsmålene i skjemaene er bestemt ut fra evalueringens hensikt. Før utsendelse ble det foretatt tre mindre pilotstudier, og utkast til spørreskjemaene ble drøftet i møte med referansegruppen. Skjemaene ble noe justert i forhold til kommentarer og innspill vi fikk.

Alle spørreskjemadata er tilrettelagt, bearbeidet og analysert ved hjelp av statistikkpakken SPSS. Svarene er i hovedsak analysert med krysstabeller og korrelasjoner. Sammenhenger og/eller forskjeller som er vesentlige og statistisk signifikante, blir presentert og kommentert i teksten¹.

¹ Ved korrelasjonsanalyser blir det oppgitt korrelasjonskoeffisient (r) og signifikansnivå (p). Jo høyere korrelasjonskoeffisient, jo sterkere er samvariasjonen mellom forholdene som analyseres. Ved krysstabeller blir det oppgitt verdi (χ^2), antall frihetsgrader (df) og signifikansnivå (p). Jo lavere p verdi, jo sterkere er sannsynligheten for at en samvariasjon er reell. Når $p=0.5$ er sannsynligheten for at korrelasjonen/ χ^2 har fremkommet ved en tilfeldighet, fem prosent. Når $p>0.001$, er sannsynligheten mindre enn en hundredels prosent. Hvis sannsynligheten er 5 % eller mindre vil vi i forskningssammenheng kunne trekke den slutning at samvariasjonen ikke er tilfeldig, men viser en systematisk sammenheng mellom variablene.

Det ble også innhentet informasjon gjennom ett gruppeintervju med alle PRIDE-seniortrenere, og tre gruppeintervju med PRIDE-ledere. Tema for intervjuene ble sendt ut på forhånd.

Utvalg

Deltagere

Evalueringen baserer seg på tre ulike utvalg av tidligere deltagere.

Utvalg I

Utvalg I består av 562 personer som besvarte et ”kursevalueringsskjema” like etter at de hadde gjennomført PRIDE-grunnopplæring.

Vi har fått tilgang til kursevalueringsskjema fra 20 fosterhjemtjenester – inkludert Oslo og Trondheim². To femtedeler av kursevalueringene er fra grunnopplæringer gjennomført i 2005, og tre femtedeler fra grunnopplæringer gjennomført i 2006. Vi har ikke hatt mulighet for å beregne svarprosent, men siden spørreskjemaet ble fylt ut i forbindelse med avslutning av opplæringen, er det rimelig å anta at svarprosenten er meget høy.

Utvalg II

Utvalg II består av deltagere som gikk på PRIDE grunnopplæring våren 2005 eller våren 2006. Gjennom fosterhjemtjenestene ble det sendt ut spørreskjema til 387 familier. Etter én purring hadde 170 familier svart, hvilket gir en svarprosent på 44 prosent. Fra 150 familier har både mor og far besvart skjemaet, og vi har derfor svar fra til sammen 320 tidligere kursdeltagere. Svarprosenten er klart lavere enn ønskelig. Vi har forsøkt å ta rede på om det er særlige grupper som har falt fra, uten å ha lykkes helt med det. Men med stor grad av sannsynlighet er det særlig de som ikke fullførte opplæringen og de som fullførte men ikke ble klarerte. Om det er større frafall blant de som har vært særlig misfornøyde med kurset, eller om disse tvert om er overrepresentert – for slik å kunne fremme sin mening – er det umulig å ha noen mening om. Uansett årsaker, er svarprosenten så vidt lav at det må vises forsiktighet med generaliseringer ut fra funnene. Alle fosterhjemtjenestene er representert, om enn ikke alle i like stor grad.

² Oslo og Trondheim har ikke fosterhjemtjenester, men ivaretar en fosterhjemtjenestes oppgaver gjennom kommunale organiseringer. For lesbarhetens del blir de i denne rapporten benevnt som en av fosterhjemtjenestene.

Utvalg III

Utvalg III består av fosterforeldre som høsten 2005 deltok i en landsdekkende og representativ spørreskjemaundersøkelse rettet mot å få kunnskap om fosterforeldres erfaringer og synspunkt på sentrale forhold ved det å være fosterforeldre (Havik 2007³). En tredjedel av de 867 fosterforeldrene som besvarte spørreskjemaet hadde gjennomført PRIDE-grunnopplæring. Vi har – på utvalgte variabler - sammenlignet denne tredjedelen med de øvrige fosterforeldrene.

PRIDE-ledere

Spørreskjemaundersøkelse

Utvalget av PRIDE-ledere ble rekruttert ved at fosterhjemtjenestene oppga navn og adresse på alle sine PRIDE-ledere. Disse ble så tilsendt et relativt omfattende spørreskjema. Det viste seg at en del av PRIDE-lederne ennå ikke hadde erfaring med å gjennomføre PRIDE- grunnopplæring, og også at noen ikke hadde holdt kurs på flere år. I tillegg var noen få ikke tilgjengelige på grunn av permisjoner og sykemeldinger. Av de 154 PRIDE-lederne som var i posisjon til å besvare spørreskjemaet, sendte 132 utfylte skjema tilbake. Svarprosenten er dermed på 86 prosent; noe høyere for PRIDE-ledere som var konsulenter enn for PRIDE-ledere som var erfarte fosterforeldre – 88 prosent vs. 80 prosent.

Gruppeintervju

Alle PRIDE-lederne ble bedt om å samtykke i å delta i et gruppeintervju. Blant de som samtykket ble det invitert slik at både større og mindre fosterhjemtjenester, og både fosterforeldre og konsulenter, var representert. Det ble gjennomført tre intervjuer hvor 17 PRIDE-ledere deltok. Tema vi ønsket å få belyst ble sendt deltagerne på forhånd, men deltagerne ble også invitert til å ta opp tema de selv mente var viktig å løfte frem. Referat fra det enkelte intervju ble sendt deltagerne for eventuelle kommentarer. I rapporten blir informasjon fra gruppeintervjuene brukt utfyllende i forhold til informasjon fra spørreskjemaet.

PRIDE-seniortrenerne

Alle de fire PRIDE-seniortrenerne deltok i gruppeintervju. Også i dette intervjuet var deltagerne gjort kjent med hvilke tema vi ønsket å få belyst, samtidig som de ble invitert til å ta opp tema de selv mente var viktige. Også seniortrenerne fikk tilsendt

³ Havik., T. (2007): *Slik fosterforeldrene ser det – II*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet: Skriftserien, 2007:1.

referat, for eventuelle kommentarer. Intervjuene med seniortrenerne var viktig for å få innsikt og forståelse for fremvekst og utvikling av PRIDE-grunnopplæring, og for utfordringer og dilemmaer de hadde møtt og møtte i sine bestrebelser på å sikre kvalitet i opplæring av PRIDE-ledere. I rapporten blir informasjon fra gruppeintervjuet brukt utfyllende i forhold til informasjon fra PRIDE-ledere, deltagere og fosterhjemtjenester.

Fosterhjemtjenester

Samtlige 21 fosterhjemtjenester, samt Oslo og Trondheim, ble bedt om å besvare et spørreskjema. Spørreskjemaet ba først og fremst om informasjon vedrørende organisering. To fosterhjemtjenester besvarte ikke spørreskjemaet. Svarprosenten er dermed på 87 prosent.

2. OM PRIDE-GRUNNOPPLÆRING

De aller fleste barn som blir plassert utenfor hjemmet, blir plassert i fosterhjem. Barna som blir plassert er sårbare barn. For det første fordi de har erfart sviktende omsorg i foreldrehjemmet, ofte over lang tid. For det andre fordi de har erfart tap, ofte flere. De har ofte følelsesmessige og atferdsmessige problemer, og de trenger omsorg som kan støtte deres utvikling og mildne deres smerte og problemer.

Fosterforeldrene er de som står for den daglige, tilrettelagte omsorgen for fosterbarnet. Omsorgsoppgaven er krevende, og forutsetter særlige kunnskaper, forståelser og ferdigheter. Fosterforeldres oppgave er imidlertid ikke begrenset til sensitiv og fleksibel omsorgsutøvelse. Oppgaven omfatter også et ikke nærmere definert samarbeid med barneverntjenesten og med barnets foreldre. De ulike roller, oppgaver og ansvar er ofte uklart definert, men alltid sammensatte og komplekse.

Det er derfor ikke overraskende at fosterforeldres behov for forberedelse på og opplæring i det å være fosterforeldre, har vært erkjent over flere år. Det første store opplæringskurset for fosterforeldre – ”Å være fosterforeldre” – ble tatt i bruk for tyve år siden, i 1987. Kurset fikk noe ulik organisering i de ulike delene av landet, men grunnstammen var den samme. Målsettingen var at kurset skulle være gjennomført før plassering fant sted. Dette målet ble ikke nådd, men i en undersøkelse blant fosterforeldre i 1994 (Havik 1996⁴), hadde halvparten gjennomført kurset enten før eller etter at de ble fosterforeldre. Ni av ti mente nytten av kurset var stor. Slektsfosterforeldre hadde gjennomført kurset sjeldnere enn andre fosterforeldre, men mente like ofte at nytten var stor.

I 1997 ble PRIDE-programmet innført i Norge. Programmet er utviklet i Amerika av organisasjonen Child Welfare League of America, og kom til Norge via Nederland og Sverige. Som program er PRIDE meget mer omfattende enn det grunnkurset som var i bruk. Det er delt i en grunnopplæring og en videreopplæring. I denne evalueringen er det grunnopplæringen som blir fokusert.

I det følgende vil det bli gitt en kort presentasjon av PRIDE-grunnopplæring, slik den er presentert i Håndboken for PRIDE-ledere, ”Verktøykasse”, kapittel fire.

⁴ Havik, T. (1996): *Slik fosterforeldrene ser det. Resultat fra en kartleggingsstudie*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet. Skriftserien, 1996:3.

Målsettinger og verdisyn

Målsettinger

En sentral målsetting for PRIDE grunnopplæring er å formidle de ferdigheter fosterforeldre må ha for å kunne forstå og ivareta fosterbarns behov og hjelpe dem til å hankses med tap, og for å kunne gå inn som fullverdige medlemmer i teamet rundt barnet.

Men grunnopplæringen har også en annen – og samtidig - målsetting. Opplæringen skal gi både deltagerne selv og det offentlige et best mulig grunnlag både for å ta en velbegrunnet beslutning av om deltagerne vil og kan ha god omsorg for et fosterbarn, og for om de kan og vil arbeide i et team med de etater og personer som har ansvar for å støtte fosterbarnet.

Den doble målsettingen søkes nådd på flere måter. For det første gjennom å gi deltagerne god informasjon, kunnskap og forståelse for barns generelle og spesifikke utviklingsbehov, for hva oppgavene som fosterforeldre vil innebære og hvilke ferdigheter og holdninger de vil kreve. For det andre gjennom å gi deltagerne en ”forhåndsopplevelse” av hva det å være fosterforeldre vil kreve, og hvordan det vil virke for dem selv og deres familie. Dette gjøres gjennom ulike øvelser, fortellinger og filmer, som søker å aktivere innlevelse, medfølelse og forståelse.

Verdisyn

PRIDE-grunnopplæring bygger på et klart verdisyn. Barnets foreldre og familie blir sett som den viktigste kilden til barnets sunne utvikling. Den enkelte families kulturelle tilhørighet bør erkjennes og respekteres, og atskillelse mellom barn og foreldre skal bare skje når det ikke har vært mulig å trygge barnet gjennom støtte og hjelp til foreldrene. Når atskillelse er nødvendig, blir oppvekst i en familie sett som den oppvekstformen som best trygger barnets utvikling. Godt fosterforeldreskap forutsetter spesifikke ferdigheter og kunnskaper, og det å kunne forstå, bearbeide og håndtere tap blir sett som en vesentlig forutsetning for å gi god utviklingsstøtte til fosterbarn. Barnevernet har ansvar for å skape gode rammebetingelser for forholdet mellom fosterbarnet og fosterfamilien, og PRIDE har ansvar for å formidle de ferdigheter fosterforeldre må ha for å kunne ivareta barns behov og for å kunne samarbeide med både barneverntjenesten og barnets foreldre. PRIDE ser den gjensidige vurderingen som de potensielle fosterforeldrene og PRIDE-lederne skal gjøre, som et viktig verktøy for å sikre jevnlig og gjensidig informasjon og dermed et

best mulig grunnlag både for å vurdere om fosterforeldrene vil og kan ha god omsorg for et fosterbarn, og for om de vil og kan arbeide i team.

Det mest grunnleggende og sammenbindende prinsippet, er at både barnevernets og fosterforeldrenes oppgave og ansvar er tosidig: på den ene siden å beskytte barna og på den andre siden å hjelpe dem til å opprettholde og utvikle stabile og trygge tilknytningsbånd som skal vare livet ut. Både barns rett til omsorg som ikke skader deres utvikling og barns rett til å få beholde det beste av sin familie og sin kulturelle bakgrunn, blir understreket. Fosterforeldrenes viktigste ressurs er at de bidrar til å trygge barnets utvikling gjennom sine spesifikke ferdigheter og kunnskaper, og gjennom det som er kjernen i fosterhjemomsorgen, nemlig at de er en familie. Fosterforeldrene blir forutsatt å utøve sine omsorgsoppgaver i et samarbeid med barnevern, ulike hjelpeinstanser og i størst mulig grad også barnets foreldre.

Ressursorientert

PRIDE grunnopplæring er ressursorientert. Ressursorienteringen fremgår allerede av grunnopplæringens navn. Den beste norske oversettelsen er trolig Stolthet. PRIDE står for Parent Resources for Information, Development and Education. PRIDE-grunnopplæring søker aktivt å anvende deltagerens livserfaring, selvstendighet og evne til problemløsning. Grunnopplæringen søker å legge til rette for en trygg atmosfære, hvor hver enkelt deltager blir møtt med respekt, og med tydelige formulerte forventninger og ønsker. Den søker mot å fremkalle et likeverdig samarbeid mellom ledere og deltagere, samtidig som disse har ulike posisjoner og oppgaver i bestrebelsene på å nå programmets målsettinger. Deltagerens ressurser skal fremelskes og forløses gjennom informasjon, utvikling og utdanning.

PRIDE-grunnopplæring er bygget opp etter fire innlæringsfaser: erkjennelse; kunnskap og forståelse; evne; og utførelse. Deltagerne må i løpet av grunnopplæringen tilegne seg de to første.

Prosessbasert

PRIDE-grunnopplæring er også prosessbasert. For at deltagerne skal få anledning til å gjennomgå alle fasene i læreprosessen – fra erkjennelse til utførelse – skal opplæringen gå over tid, og ta i bruk ulike arbeidsformer. Hvert tema blir belyst gjennom innledninger, filmer, øvelser og eksempler, og gjennom drøftinger i grupper og plenum. Fokuset i kurssamlingene blir fulgt opp av lesing av PRIDE-boken, av

individuell arbeid med Livsboken og av samtaler under hjemmebesøkene. Selv om opplæringen skal gå over tid, blir det likevel anbefalt at intervallene mellom kurssamlingene og hjemmebesøkene ikke er lengre enn tre uker.

To ledere

For å understøtte filosofien om samarbeid, skal PRIDE grunnopplæring bli ledet av to kursledere. Den ene skal være en fosterhjemkonsulent, den andre en erfaren fosterforelder. De to lederne skal være likeverdige. Det er imidlertid noe uklart om likeverdigheten innebærer at de skal dele ansvaret for alle de sentrale oppgavene som inngår i gjennomføringen av en grunnopplæring helt likt, eller om likeverdigheten heller innebærer at de to lederne skal bidra utfyllende i forhold til hverandre, hver ut fra sine særlige posisjoner og forutsetninger.

Manualisert

Samtidig som grunnopplæringen skal være ressursorientert og prosessbasert skal den gjennomføres etter ganske detaljerte anvisninger. Hver PRIDE-leder har en egen håndbok: Håndbok for PRIDE-ledere, som gir anvisninger på hvordan hver av de ti samlingene grunnopplæringen består av, bør bli organisert. Den gir også ganske detaljerte anvisninger – benevnt som forslag – på hvilke ord og setninger lederne bør bruke. Troskap mot opplæringens verdisyn og metode har stått sentralt.

PRIDE-grunnopplæring sine ulike elementer

Grunnopplæringen inneholder metoder og verktøy som skal brukes systematisk og strukturert. Den er prosessorientert og består av fire ulike deler som alle er ment å skulle henge nøye sammen. For å nå PRIDE sine målsettinger må alle delene gjennomføres.

De fire delene er:

- Konkrete krav til ferdigheter innen fem spesifisert områder
- Ti opplæringsmoduler med hvert sitt tema, som til sammen dekker de fem ferdighetsområdene.
- Livsbok (arbeidsbok) hvor spørsmålene deltagerne skal arbeide med tilsvarer temaene i opplæringsmodulene. Livsboken skal bidra til refleksjon over egne styrker og behov når det gjelder de fem sentrale ferdighetsområdene. Livsboken er den enkelte deltagers private eiendom, men leses av PRIDE-lederne i forkant av hjemmebesøkene, og utgjør et sentralt element i samtalen

mellom deltagerne og PRIDE-lederne.

- Minst fire prosessorienterte hjemmebesøk hvor det med utgangspunkt i kurstema og deltagerens arbeid med Livsboken samtales om hvor deltagerne står med hensyn til de sentrale ferdighetskravene. Det første hjemmebesøket skal være før grunnopplæringen tar til, det andre mellom opplæringsmodul fire og fem, det tredje mellom opplæringsmodul fem og seks, og det siste etter at den tiende opplæringsmodulen er gjennomført.

Som ytterligere hjelpemiddel har deltagerne sin egen PRIDE-bok, hvor temaene fra hver enkelt samling er omtalt og til dels videre utdypet.

De fem sentrale ferdighetsområdene

Grunnopplæringen har som siktemål å gi deltagerne kunnskap og forståelse for hvilke behov fosterbarn ofte har, og for hvilke tilknytningsstrategier – eller overlevelsesstrategier – det ofte har utviklet. Grunnopplæringen har videre som siktemål at deltagerne skal få kunnskap og forståelse for hvor viktig det er at de går inn i et teamarbeid omkring barnet. Både omsorgsutøvelse og teamarbeid forutsetter visse ferdigheter. Grunnopplæringen fokuserer å hjelpe deltagerne til – alene og sammen med PRIDE-lederne – å reflektere over sine tidligere og nåværende livserfaringer og til å definere sine styrker og behov innen de ferdighetsområdene fosterforeldrene må besitte.

De fem ferdighetene er ganske bredt definert, og hver av dem har flere underpunkter. Ferdighetsområdene er kjernen i PRIDE-grunnopplæring. Alle modulene i opplæringen, alle områdene i Livsboka, innholdet i hjemmebesøkene og i vurderingsprosessen, henger nøye sammen med de fem ferdighetsområdene:

1. Å ha omsorg for og å kunne oppdra barn (åtte underpunkter)
2. Å kunne møte barns utviklingsbehov og håndtere forstyrrelser i utviklingen (seksten underpunkter)
3. Å støtte relasjoner mellom barn og deres familie (fem underpunkter)
4. Å gi barn tilgang til trygge og utviklingsstøttende relasjoner som skal vare livet ut (syv underpunkter)
5. Å arbeide som medlemmer i et team (femten underpunkter)

Både i samlingene, i hjemmebesøkene og i godkjeningsprosessen løper de fem sentrale ferdighetene som alle fosterforeldre må ha, som en rød tråd.

De ti temaområdene

De ti temaområdene som PRIDE-grunnopplæring skal dekke, følger under. I utgangspunktet er hvert temaområde forutsatt behandlet i en egen samling.

1. Introduksjon til PRIDE
2. Å arbeide i gruppe
3. Å møte barns behov for nærhet og tilknytning
4. Å håndtere tap
5. Å hjelpe barn til å holde kontakt med egen familie
6. Å oppdra barn
7. Å gi barn mulighet til å knytte varige bånd
8. Å leve med forandringer i hverdagslivet
9. Å ta en velbegrunnet avgjørelse
10. Kursavslutning - oppsummering

Teoretisk forankring

Det faglige fundamentet for PRIDE grunnopplæring er oppfatningen av at barns utvikling primært blir bestemt av kvaliteter ved omsorgen som det får, og av at barns utvikling blir best støttet ved oppvekst i en familiesituasjon. Atskillelse fra foreldre blir sett som et betydelig traume, som bare kan forsvares dersom støtte og hjelp til foreldrene ikke har ført frem, og dersom barnet sikres fortsatt medlemskap i sin opprinnelsesfamilie.

PRIDE sitt faglige fundament har imidlertid ikke hatt en klar og tydelig teoretisk forankring. Mangelen på en klar og tydelig teoretisk forankring, har blitt søkt rettet opp gjennom å revidere så vel Håndboken og Verktøykassen for PRIDE-lederne, som PRIDE-boken og Livsboken for deltagerne, og filmmaterialet. Innen en overordnet transaksjonell forståelsesramme, er PRIDE nå tydeligere forankret i tilknytningsteori.

Revideringen ble ferdigstilt i 2006. Evalueringen som her rapporteres, ble gjennomført tidlig vår 2007. Det er derfor den ikke-reviderte utgaven som blir evaluert.

Oppsummering

PRIDE grunnopplæring sikter mot å styrke deltakernes forutsetninger for å legge til rette for gode utviklingsbetingelser for barn. Ulike pedagogiske metoder tas i bruk for å gi deltagerne hjelp til å forstå, og føle på, betydningen av å gi barna et forutsigbart og bekreftende oppvekstmiljø og av å styrke barnas selvfølelse og mestringsstrategier. Grunnopplæringen sikter mot å gi deltagerne hjelp til å forstå betydningen av å arbeide i team mot et felles mål, og av å ha en åpen og anerkjennende dialog med både barneverntjeneste, barnehage/skole og barnas foreldre. Og ikke minst sikter grunnopplæringen mot å gi både deltagerne og PRIDE-lederne forutsetninger for å vurdere om deltagerne kan og vil påta seg oppgavene som fosterforeldre.

3. ORGANISERING

PRIDE-grunnopplæring er i utgangspunktet organisert som ti samlinger, hver med sitt hovedtema. I hver samling skal innledningene, øvelsene, historiene/eksemplene videoene, og diskusjonene i grupper og plenum gi kunnskap, innsikt og forståelser for det som er temaet for samlingen. Mellom samlingene skal deltagerne arbeide med PRIDE-boken og med Livsboken. Arbeidet på og mellom samlingene skal bli styrket ved at PRIDE-lederne kommer på hjemmebesøk. På hjemmebesøkene skal det samtales med utgangspunkt i tema på de forutgående samlingene og i deltageres refleksjoner over dette og over sitt arbeid med Livsboken. Samtalene skal styrke tilegnelsen av de fem sentrale ferdighetene PRIDE-grunnopplæring ser som nødvendige for et fosterforeldreskap, og samtidig gi så vel lederne som deltagerne anledning til å vurdere hvor deltagerne står i forhold til disse.

Vi skal i det følgende først se hvordan samlingene er organisert, og på hvilke tema som blir behandlet i de ulike samlingene. Også organiseringen av hjemmebesøkene er tema i dette kapitlet, likeså hvor lang tid gjennomføringen av grunnopplæringen tar. Kapitlet bygger først og fremst på informasjon fra fosterhjemtjenestene og PRIDE-lederne. Der hvor det er relevant blir det og trukket på informasjon fra deltagerne i deltagerutvalg II, dvs. deltagerne som har svart på et relativt omfattende spørreskjema ett til to år etter at de hadde deltatt på grunnopplæringen.

Organisering av samlingene

De aller fleste fosterhjemtjenestene opplyser at de – som en hovedregel – følger en ganske fast mal for hvordan de organiserer de ti samlingene som inngår i PRIDE. Imidlertid er det ingen av dem som organiserer ti samlinger. I snitt organiseres grunnopplæringen som 5,7 samlinger, men dette snittet maskerer en ganske stor variasjon.

Én fosterhjemtjeneste organiserer ni samlinger, og én organiserer åtte. Tre fosterhjemtjenester organiserer grunnopplæringen i henholdsvis syv, seks og fem samlinger. To fosterhjemtjenester organiserer opplæringen i fire samlinger. Rimeligvis er det slik at jo færre samlinger grunnopplæringen er arrangert i, desto flere samlinger er arrangert som helgesamlinger, med eller uten overnatting. For øvrig er det en mengde små og noen ganger litt større ulikheter med hensyn til om samlingene er på ettermiddag, kveld, eller på lørdag formiddag.

Det vanligste antall samlinger er tre. Disse tre samlingene er da organisert som tre helgekurs med overnatting. Ni fosterhjemtjenester organiserer grunnopplæringene slik. Det varierer noe om helgesamlingene starter opp fredag ettermiddag og avsluttes på lørdag, eller om de starter opp lørdag morgen og avsluttes på søndag.

Både i fosterhjemtjenestenes svar i spørreskjemaet og i gruppeintervjuene med PRIDE-lederne kommer det – rimeligvis – frem at geografiske forhold har meget stor betydning for hvilken organisering grunnopplæringen får. Store reiseavstander er nesten synonymt med tre helgesamlinger. Hvor reiseavstandene er mer overkommelige, legges helgesamlinger mer inn fordi de oppfattes å bidra til læringsprosessen, til utvikling av et trygt nettverk blant deltagerne, og til sikrere vurdering av deltagerens forutsetninger for fosterforeldreskapet.

Noen få fosterhjemtjenester har ingen helgesamlinger. Dette er fosterhjemtjenester hvor reiseavstandene er små. Begrunnelsen for at disse likevel ikke har helgesamlinger, er først og fremst kostnadsbetinget.

Uansett hvordan grunnopplæringen er organisert, ser de fleste fosterhjemtjenestene så vel gevinster som omkostninger ved den organiseringen de har. Gevinstene og omkostningene de ser, synes mer like enn ulike. Som hovedgevinst mener de fleste at deres organisering bidrar til at deltagerne blir godt kjent – at det bygges opp en opplevelse av å være del av et team. Som hovedomkostning ved tre helgesamlinger kommer at det kan være vanskelig å passe inn arbeidet med Livsboken, og at innledningene til temaene kan oppleves som repeterende og omstendelige. Uansett organisering kommer ubekvem arbeidstid og personslitasje på PRIDE-lederne.

PRIDE-lederne ble i spørreskjemaet spurt om hvor mange samlinger de mente ville være best for kursdeltagerne. Spredningen i oppfatninger er meget stor. En tredjedel (31 %) holder en knapp på to til fire samlinger, en tredjedel (37 %) på fem til syv samlinger, og en tredjedel (32 %) på åtte til elleve samlinger. Det er en sterk sammenheng mellom hva PRIDE-lederne holder en knapp på, og med hvor mange samlinger det vanligvis er i den fosterhjemtjenesten de arbeider ($r = .65, p < .0001$).

Også deltagerne er godt fornøyd med hvordan den grunnopplæringen de hadde gått på, var organisert. Tre av fire mener måten kurset var organisert på hadde passet dem svært godt (42 %) eller meget godt (33 %). Av de øvrige syntes nesten alle (22 %) at organiseringen hadde passet godt. Bare en prosent var direkte misfornøyd med hvordan ”deres” grunnopplæring hadde vært organisert.

For øvrig kan det være verdt å merke seg at antall samlinger er uten betydning for hva deltagerne mener om noe aspekt ved PRIDE, eller om nytteverdien av PRIDE. Det er imidlertid en svak tendens til at deltagere som mener organiseringen passet relativt dårlig for dem, er noe mindre tilfredse med mange ulike forhold ved PRIDE. Det er imidlertid ikke rimelig å tenke seg noe årsak- virkningsforhold, men heller at noen av oss tenderer til å være mindre tilfredse med det meste.

Blir alle samlingene holdt?

Blir så alle samlingene som PRIDE forutsetter faktisk holdt? Og har det kommet nye til? I gruppeintervjuene med PRIDE-ledere kom det frem at noen få fosterhjemtjenester ikke arrangerer samling 9 ("Å ta en velbegrunnet avgjørelse"). Det viktigste innslaget i denne samlingen er en paneldebatt, hvor inviterte paneldeltagere bidrar med innlegg og – ikke minst – svarer på spørsmål. Deltagerne inviterer større eller mindre deler av nettverket sitt, og deltageres egne barn deltar i varierende grad. Mens noen PRIDE-ledere synes å se paneldebatten som svært viktig, og hvor det er opptil seksti til sytti inviterte gjester, synes andre å se den som mindre viktig eller lite viktig. I fosterhjemtjenester med store reiseavstander sier det seg selv at antall innbudte gjester fra deltageres nettverk begrenser seg selv. PRIDE-ledernes og deltageres syn på de ulike temaene i grunnopplæringen blir presentert i kapittel seks.

I gruppeintervjuene kom det videre frem at enkelte fosterhjemtjenester arrangerer en 11. samling, som fokuserer på fosterforeldrenes egne barn. Både i gruppeintervjuene og i de frie kommentarene i spørreskjemaene etterlyste så vel PRIDE-ledere som deltagere et større fokus på deltageres egne barn. Noen PRIDE-ledere mente at den niende samlingen kanskje kunne omdefineres til en samling som fokuserte på fosterforeldrenes egne barn. Andre mente at oppmerksomhet mot temaet egne barn heller burde gå som en rød tråd gjennom alle samlinger.

Tema behandlet i de enkelte samlingene

Også når det gjelder hvilke tema som behandles i den enkelte samling, er det ulikheter mellom fosterhjemtjenestene.

Når opplæringen blir organisert som flere samlinger med en blanding av helgesamlinger, hele lørdager/søndager og enkeltstående ettermiddager/kvelder, er det mange ulikheter mellom hvilke tema som blir behandlet i egen samling, og hvilke

temaer som blir behandlet sammen. Tema 9 og 10 blir oftere enn de andre temaene blir behandlet i hver sin separate samling.

Når opplæringen blir organisert som tre helgesamlinger, er likhetene derimot meget store. Nesten alle tjenestene behandler da tema 1 til 3 den første helgen, tema 4 til 6 den andre helgen, og tema 7 til 10 den tredje helgen.

Hjemmebesøkene

PRIDE-grunnopplæring forutsetter fire hjemmebesøk i løpet av opplæringsprosessen – ett før kursoppstart, to underveis og ett etter siste samling.

De ulike hjemmebesøkene har noe ulike formål. I det første besøket gies det informasjon om grunnopplæringen, og det skal vurderes om det er forhold i eller ved familien som gjør at de ikke skal inviteres til å delta på PRIDE-grunnopplæring. I de to neste besøkene er formålet å følge opp tema fra de foregående samlingene og fra arbeidet med Livsbøkene, og å sammen med deltagerne vurdere hvor deltagerne står i forhold til de ferdighetsområdene som har vært sentrale i de foregående samlingene og i arbeidet med Livsbøkene. Det ene av disse hjemmebesøkene skal også brukes til å bli noe kjent med deltagerens barn, og å danne seg en mening om de er delaktige i overlegningene om å bli fosterfamilie og – eventuelt – deres tanker rundt dette. I det siste hjemmebesøket skal det foretas en beslutning av om deltagerne vil og kan bli fosterforeldre.

Alle fosterhjemtjenestene følger PRIDE-lesten for fire hjemmebesøk/samtaler. Det er noen mindre variasjoner mellom tjenestene mht. mellom hvilke tema de to underveis-hjemmebesøkene blir lagt. De aller fleste blir lagt mellom PRIDE-håndbokens tema 3 og 4, og mellom tema 6 og 7, men i noen tjenester mellom tema 4 og 5, og tema 7 og 8. Ulikhetene synes først og fremst å ha sammenheng med hvilke tema tjenestene behandler i en og samme samling. Fosterhjemtjenestene opplyser at plasseringen av hjemmebesøkene er bestemt ut fra faglige overveielser og ut fra anvisningene i PRIDE-håndboken.

Hjemmebesøkene blir imidlertid ikke alltid gjennomført ved hjemmebesøk. Flertallet av tjenestene opplyser at de gjennomfører det siste hjemmebesøket som en kontorsamtale i fosterhjemtjenestens lokaler, og at dette gjøres dels for å spare tid, men like mye for å sikre ro og formalitet rundt den viktige beslutningen som skal fattes. Noen tjenester opplyser at de gjennomfører også ”hjemmebesøk” nummer to

som en kontorsamtale, og da i det vesentlige for å sikre ro, spare tid og beskytte PRIDE-lederne for belastningene ved alle reisene til deltagerhjemmene.

Ved PRIDE-ledernes siste kurs var fordelingen på samtaler i deltagerens hjem og samtaler på fosterhjemtjenestens kontor som vist under:

Tabell 1. PRIDE-ledernes opplysninger om hvordan "hjemmebesøkene" ble organisert

	Hjemme hos	På kontoret	Annet
Første	99 %	1 %	0 %
Andre	88 %	11 %	1 %
Tredje	97 %	2 %	0 %
Fjerde	18 %	74 %	3 %

Vi skal i neste kapittel se at PRIDE-fosterforeldren ikke alltid er med på det første hjemmebesøket, og noen ganger er heller ikke PRIDE-konsulenten.

Hvor lang tid tar det å gjennomføre en grunnopplæring?

Gjennomføring av en PRIDE-grunnopplæring forutsetter så vel forarbeid som etterarbeid. Før kurs kan holdes, skal det gjennomføres hjemmebesøk hvor det innhentes noe basisinformasjon fra familiene, og hvor det orienteres om PRIDE. I løpet av hjemmebesøket eller noe senere skal PRIDE-lederne beslutte om familiene skal inviteres som deltagere til PRIDE-kurset, og familiene skal beslutte om de ønsker å delta. Deretter er det en myriade av praktisk og faglig planlegging og tilrettelegging som må foretaes, slik det alltid er når det skal gjennomføres opplæringsprogram som går over tid. Deretter skal selve opplæringen gjennomføres, med sine samlinger og hjemmebesøk. Til slutt skal det skrives rapport.

Vi skal i det følgende først se hvor lang tid selve kurset tar, deretter hvor lang tid det tar fra første hjemmebesøk til rapport er skrevet. Vi har to informasjonskilder. PRIDE-lederne har i spørreskjemaet opplyst dato for første og siste kursdag, i den siste grunnopplæringen de gjennomførte. Fosterhjemtjenestene har opplyst hvor mange samlinger opplæringen vanligvis er organisert i, samt hvor lang tid det vanligvis går mellom hver samling.

Fra første til siste samling

PRIDE-ledernes siste kurs ble i snitt gjennomført på 14 uker. Variasjonene i varighet er imidlertid store: fra ni til tretti uker. Kurs som varer svært meget lengre enn gjennomsnittet er i hovedsak kurs som har vært avbrutt av sommerferie eller juleferie.

Ut fra de ulike fosterhjemtjenestenes opplysninger er det typisk en variasjon i varighet fra ni til femten uker.

Det er en svak tendens ($r = .19$, $p > .05$) til at kurset går over lengre tid, jo flere samlinger det er organisert i. At tendensen er svak, forklares trolig med at tjenestene som har flest samlinger, ofte har svært kort tid – noen ganger dager – mellom enkelte av samlingene. Kursene som er arrangert som tre helgesamlinger har typisk tre til fem uker mellom samlingene.

Både i de frie kommentarene i spørreskjemaet og i gruppeintervjuene understreker flere av PRIDE-lederne hvor viktig det er at selve kurset går over tid. Tid er nødvendig for å legge til rette for en prosess. Deltagerne må bli gitt anledning til ikke bare å ta i mot kunnskap, men til å reflektere over hvilke ferdigheter det å være en fosterfamilie vil kreve, og over hvordan det vil føles og virke på dem selv som personer og som familie.

Fra første hjemmebesøk til siste rapport

Også den totale tidsperioden PRIDE-lederne arbeider med et gitt kurs, varierer meget. Ved PRIDE-ledernes siste kurs gikk det i snitt 34 uker fra første hjemmebesøket, til siste rapport var skrevet. I snitt gikk det seks uker fra første hjemmebesøket til kursstart, 14 uker til gjennomføring av kurset, og 14 uker fra kursslutt til fullføring av siste rapport. Variasjonen i tidsbruk var størst når det gjaldt rapportskrivning. Hver tiende PRIDE-leder oppga at det tok minst et halvt år fra kurset var avsluttet, til de var ferdige med siste rapport. Én mulig forklaring på at det hadde tatt så lang tid, er at rapportskrivning var blitt avbrutt av sommerferie. En annen mulig forklaring er at arbeidet med rapportskrivning blir skjøvet ut av andre oppgaver som oppleves av PRIDE-lederen selv og/eller andre som viktigere. En tredje mulig forklaring er at noen PRIDE-ledere skriver svært omfattende rapporter. Uansett forklaring, må det være viktig at arbeidet med rapportene ikke i urimelig grad forsinkes at deltagere som har blitt klarert som fosterforeldre blir tatt i bruk.

Tidsbruk på de ulike oppgavene

PRIDE-grunnopplæring skal gjennomføres innen en avgrenset tidsperiode. I gruppeintervjuene formidlet PRIDE-lederne at denne perioden er preget av et visst stress: først med å rekruttere inn deltagere gjennom det første hjemmebesøket, dernest å gjennomføre samlingene, samt lese, reflektere over og vurdere deltagerens arbeid med Livsbøkene, dernest å gjennomføre hjemmebesøkene/samtalene. Det å

vurdere deltageres egnethet og fortsetninger for å være fosterforeldre kunne være vanskelig, og kreve samtaler utover de fire som er forutsatt i PRIDE. Til slutt er det oppgaven å skrive rapport. Mye av arbeidet må gjennomføres utenom ordinær arbeidstid – på kvelder og/eller i helger.

Hvor mye tid bruker så PRIDE-lederne på de ulike oppgavene? Under følger en oversikt over gjennomsnittlig tidsbruk. Som standardavviket (sd) viser, er spredningen rundt gjennomsnittet stort. Det kan være verdt å merke seg at enkelte PRIDE-ledere summerte opp tiden som var medgått til langt over hel stilling. Deres angivelse av fordeling har vi justert slik at den plusses opp til hundre.

Tabell 2. Tid som medgår til de ulike arbeidsoppgavene

	Snitt	sd.
Forberedelsestid før kurset	14 %	7.6
Gjennomføring av samlingene	20 %	7.8
Lesing av Livsbøkene	10 %	4.6
Gjennomføring av hjemmebesøk	23 %	9.2
Gjennomføring av ekstra samtaler	2 %	2.5
Rapportskriving /etterarbeid	19 %	8.2
Reisetid	12 %	7.1
Annet	1 %	2.5

Ikke overraskende ser vi at de oppgavene som gjennomsnittelig tar mest tid er gjennomføring av hjemmebesøk/samtaler, gjennomføring av samlingene, samt rapportskrivning.

Oppsummering

De aller fleste fosterhjemtjenestene følger en ganske fast mal for hvordan de organiserer de ti samlingene som inngår i grunnopplæringen. Det er imidlertid ingen som organiserer dem i ti. Snittet for antall samlinger er 5,7, men det vanligste er tre. Ikke alle arrangerer en paneldebatt, og noen arrangerer en samling rettet mot fosterforeldrenes egne barn, enten i stedet for paneldebatten eller som en egen samling (samling 11). Det kan være verdt å merke seg at både PRIDE-lederne og deltagerne uttrykker tilfredshet med organiseringen av den grunnopplæringen de sist ledet/deltok i. Det kan også være verdt å merke seg at antall samlinger er uten betydning for deltageres og PRIDE-ledernes vurdering av tilfredshet og utbytte av arbeidsformer og tema, og heller ikke for deres mer generelle vurdering av nytte.

Det er også ulikheter mellom fosterhjemtjenestene når det gjelder hvilke tema som behandles i de ulike samlingene. Ulikhetene er større jo flere samlinger fosterhjemtjenesten organiserer grunnopplæringen i.

Alle fosterhjemtjenestene gjennomfører fire individuelle samtaler med deltagerne (hjemmebesøk), og nesten alle på de tidspunktene som er angitt i Håndboken for PRIDE-ledere. Men de fleste gjennomfører den avsluttende samtalen som kontorsamtale i fosterhjemtjenestens lokaler, og noen har også den andre samtalen på kontoret.

Fosterhjemtjenestene opplyser at gjennomføringen av selve kurset tar fra ni til 15 uker – lengre hvis kurset blir avbrutt av jul eller sommerferie. Tiden fra første hjemmebesøk til siste rapport er ferdig, er betydelig lenger. Ved PRIDE-ledernes siste kurs gikk det i snitt 34 uker: seks uker fra første hjemmebesøk til første samling, 14 uker til selve kurset, og 14 uker fra siste samling til fullføring av siste rapport. Det må være viktig å legge til rette for at tidsbruken på rapportskriving ikke i urimelig grad forsinker at deltagere som har blitt klarert som fosterforeldre blir tatt i bruk⁵.

Hjemmebesøkene, gjennomføring av samlingene og rapportskriving er de oppgaver som i snitt krever mest tid.

⁵ Barne- ungdoms- og familiedirektoratet opplyser at mal for utskrivning av rapport når forefinnes på PRIDE sin hjemmeside.

4. OM PRIDE-LEDERE OG OM DELTAGERE

I dette kapittelet skal vi se på kjennetegn ved PRIDE-lederne og ved deltagerne. Vi starter med å se på lederne. Utgangspunktet er fremdeles informasjon fra PRIDE-lederne vedrørende den siste grunnopplæringen de gjennomførte, og fra deltagerne om den PRIDE-opplæringen de deltok i – enten i 2005 eller i 2006.

PRIDE-lederne

En PRIDE-grunnopplæring skal være ledet av to ledere, hvor den ene skal være en barnevernarbeider – en PRIDE-konsulent – og den andre skal være en erfaren fosterforelder – en PRIDE-fosterforelder. I dette avsnittet skal vi først se hvem PRIDE-lederne er, deretter på hvordan de fordeler sine arbeidsoppgaver, og på om alle kurs faktisk blir ledet av så vel en fosterforelder som en konsulent. Til slutt skal vi se at det er ulike synspunkt på verdien av at den ene PRIDE-lederen er en fosterforelder.

Alder og kjønn

En typisk PRIDE-leder er en kvinne i slutten av førtiårene. PRIDE-ledernes gjennomsnittsalder er 48 år. Men spredningen i alder er stor – den yngste er 29 år og den eldste 65. Den typiske PRIDE-lederen er dermed noe eldre enn hva fosterforeldre typisk er når de blir fosterforeldre. Gjennomsnittsalderen for den nyblivne fostermor er 40 år, og for den nyblivne fosterfar 42 (Havik 2007).

Bare en femtedel (22 %) av PRIDE-lederne er menn. Den skjeve kjønnsfordelingen blant PRIDE-ledere gjenspeiler den skjeve kjønnsfordelingen i barnevernet og andre omsorgsykker.

Én konsulent og én erfaren fosterforelder?

Den typiske PRIDE-lederen er videre konsulent i den statlige fosterhjemtjenesten. I oversikten vi fikk fra fosterhjemtjenestene over PRIDE-ledere, var 71 prosent konsulenter og 29 prosent fosterforeldre. I spørreskjemaene vi har fått inn fra PRIDE-lederne er fordelingen den samme: 72 prosent av de som har svart på skjemaet er konsulenter, og 28 prosent er fosterforeldre.

Nå kan det sies at skjevfordelingen reelt sett er noe mindre. 15 prosent av konsulent-lederne oppgir at de også har erfaring som fosterforelder, og fem prosent av

fosterforeldre-lederne at de har erfaring også som barnevernarbeider. Til sammen har dermed hver femte PRIDE-leder dobbelt-kompetanse. I analysene som følger har vi imidlertid delt inn PRIDE-lederne i to grupper: en som primært definerer seg som konsulent og en som primært definerer seg som fosterforelder.

Alle konsulentene, og nesten alle fosterforeldrene (86 %), har utdanning minst på treårig høyskole/universitetsnivå. Alle har gjennomført PRIDE-leder kurs, og hver andre fosterforelder (46 %) og hver fjerde konsulent (25 %) har vært enten deltager eller observatør på PRIDE-grunnopplæring.

Erfaring som PRIDE-leder

Konsulenter og fosterforeldre har like mye – eller lite – erfaring som PRIDE-ledere. I snitt har de vært leder av PRIDE-grunnopplæring 3,5 ganger. Variasjonen er imidlertid stor. En femtedel (21 %) har vært leder for ”bare” en grunnopplæring, og ytterligere en fjerdedel (25 %) ”bare” for to. På den andre enden av skalaen, finner vi at en femtedel (21 %) har vært leder for minst seks grunnopplæringer, og at en enkelt PRIDE-leder har ledet så mange som tolv.

I snitt holdt PRIDE-lederne sin første grunnopplæring i 2003. Men variasjonen er også her stor. 18 (14 %) holdt sitt første kurs i det forrige århundret, nærmere bestemt for åtte eller ni år siden. Langt flere (42 %) holdt sitt første kurs for bare ett eller to år siden, det vil si i 2005 eller 2006.⁶

Når det gjelder når PRIDE-lederne avholdt sin *siste* grunnopplæring, er variasjonen betydelig mindre. Nesten ni av ti (87 %) ledet sin siste grunnopplæring i 2005 eller 2006.

Hvordan fordeler PRIDE-lederne sine oppgaver?

PRIDE forutsetter at grunnopplæringen foreståes av to ledere; den ene en barnevernarbeider og den andre en fosterforelder. De to lederne forutsettes å være likeverdige. Det er imidlertid noe uklart om likeverdigheten innebærer at de skal dele ansvaret for alle de sentrale oppgavene som inngår i gjennomføringen av en grunnopplæring helt likt, eller om likeverdigheten heller innebærer at de to lederne

⁶ Barne- ungdoms- og familiedirektoratet har nylig foretatt en kartlegging av frafallet av PRIDE-ledere. Fra 2004 til 2007 er det ca. 50 prosent frafall, både blant konsulenter og fosterforeldre.

bidrar utfyllende i forhold til hverandre, hver ut fra sine særlige posisjoner og forutsetninger.

PRIDE-lederne ble spurt om hvordan de – på sin siste grunnopplæring – hadde fordelt ansvaret for sentrale arbeidsoppgaver som inngår i å gjennomføre en grunnopplæring. For en fjerdedel av respondentene (25 %) var dette spørsmålet uaktuelt, fordi deres siste grunnopplæring var blitt gjennomført uten en fosterforelder som med-leder. I ett enkelt tilfelle var grunnopplæringen gjennomført med bare en kursleder⁷. PRIDE-konsulentenes og PRIDE-fosterforeldrenes oppfatninger om likefordeling blir vist i tabellen under.

Tabell 3. *Andelen PRIDE-ledere som mener ansvaret for sentrale oppgaver hadde vært helt likt fordelt mellom dem.*

	Konsulenter	Fosterforeldre
Planlegging og gjennomføring av samlingene	68 %	83 %
Planlegging og gjennomføring av hjemmebesøk	76 %	69 %
Ekstra samtaler	74 %	48 %
Beslutning om deltagerne kan bli fosterforeldre	89 %	84 %
Rapportskriving	66 %	73 %

Vi ser at PRIDE-konsulentene og PRIDE-fosterforeldrene har noe ulikt syn på om ansvaret for en oppgave hadde vært helt likt fordelt. Den oppgaven begge mener hadde vært mest likefordelt, er oppgaven å fatte beslutning om hvorvidt deltagerne kunne bli fosterforeldre. Her mener ni av ti konsulenter (89 %) og nesten like mange fosterforeldre (84 %) at ansvaret var delt helt likt mellom dem.

Når det gjelder de øvrige oppgavene er oppfatningene om ansvarsdeling mer ulike. Fosterforeldrene mener oftere enn konsulentene at ansvaret for å planlegge og å gjennomføre samlingene, hadde vært likefordelt (83 % vs 68 %). De mener også noe oftere at ansvaret for rapportskrivning hadde vært det (73 % vs 66 %).

Når ansvaret for oppgavene *ikke* ble vurdert å ha vært likefordelt, mener nesten alltid både konsulentene og fosterforeldrene at hovedansvaret hadde ligget hos konsulenten. Om lag hver fjerde konsulent mener at hovedansvaret for planlegging og gjennomføring av samlingene (27 %), for hjemmebesøkene (23 %), for å ha ekstra samtaler (26 %) og for rapportskrivning (28 %) hadde ligget hos dem.

⁷ Den samme prosentandel blir oppgitt av de tidligere deltagerne på PRIDE-kurs: 24 prosent av de tidligere deltagerne sier at PRIDE-kurset de gikk på, ble ledet av to konsulenter. Og en prosent sier at kurset ble ledet av bare én PRIDE-leder

Det er bare unntaksvis at en fosterforelder mener at det var hun/han hadde hatt det største ansvaret for en oppgave. Tvert om mener fosterforeldrene noe *oftere* enn konsulentene at størstedelen av ansvaret hadde ligget hos konsulenten. Unntaket fra dette er oppgaven med å planlegge og å gjennomføre samlingene, hvor halvparten så mange fosterforeldre som konsulenter mener at konsulentene hadde hatt det største ansvaret (14 % vs 27 %).

I gruppeintervjuene ble det gitt uttrykk for at det kunne være en utfordring å oppnå den likestilthet mellom konsulent og fosterforelder som PRIDE forutsetter. Utfordringen ble i større eller mindre grad sett å være knyttet an til ulike rammebetingelser, og i større eller mindre grad til ulike kunnskaper, ulike samtalekompetanser og ulike formidlingserfaringer.

PRIDE-lederne ble i spørreskjemaet spurt om begge PRIDE-lederne – på sitt siste kurs – hadde deltatt på hjemmebesøkene. Tabellen under gir en oversikt:

Tabell 4. Om begge PRIDE-lederne var med på hjemmebesøk

	Begge var med
Første hjemmebesøk	78 %
Andre hjemmebesøk	99 %
Tredje hjemmebesøk	98 %
Fjerde hjemmebesøk	98 %

Tabellen viser at det er ulikhet mellom det første hjemmebesøket, og de tre neste. I hvert femte ”førstebesøk” (22 %) var PRIDE-fosterforeldren ikke med. I gruppeintervjuene ble dette beklaget av både konsulentene og fosterforeldrene.. Det ble beklaget fordi det gjorde at PRIDE-konsulenten fikk et forsprang i forhold til PRIDE-fosterforeldren når det gjaldt det å ha påbegynt en relasjon til deltagerne. Det ble også beklaget fordi det kunne føre til at deltagerne så på konsulenten som den ”egentlige” lederen og fosterforeldren mer som et vedheng. I gruppeintervjuene ble det videre beklaget at heller ikke PRIDE-konsulenten alltid var den som gjennomførte det første hjemmebesøket. Det ble fremholdt at de potensielle deltagerne da ikke alltid var sikret fullgod informasjon om opplæringen de ble invitert til å delta i, samt at det var krevende for PRIDE-lederne å skulle bygge opp relasjoner til så mange ukjente personer i løpet av den første samlingen.

Er det viktig med en fosterforelder som med-leder?

Vi har sett av hver fjerde opplæring ikke har en erfaren fosterforelder som co-leder. Hva sier fosterhjemtjenestene om sin bruk av fosterforeldre som PRIDE-leder? Fire

fosterhjemtjenester oppgir i sin oversikt over PRIDE-ledere, ingen fosterforeldre. I de øvrige fosterhjemtjenestene varierer antall erfarne fosterforeldre fra en til fem. Av de 21 fosterhjemtjenestene som besvarte spørreskjemaet opplyser tolv at de – de to siste årene – har hatt fosterforeldre som PRIDE-leder ved alle sine grunnopplæringer. Ytterligere fire opplyser at de har hatt det ved mer enn halvparten. Men tre fosterhjemtjenester har hatt en PRIDE-fosterforelder på mindre enn halvparten, og to har i det hele tatt ikke hatt det. De tjenestene som ikke bruker fosterforelder som PRIDE-leder, inviterer i stedet en erfaren fosterforelder til enkeltsamlinger. Begrunnelsene fosterhjemtjenestene gir for ikke alltid å bruke en erfaren fosterforelder som PRIDE-leder er noe sammensatte, men hovedbegrunnelsen er at det er mangel på fosterforeldre som har fått opplæring som PRIDE-ledere. I tillegg – og i noen grad som selvstendig begrunnelse – kommer at kostnadene blir for store, og at det er uklare arbeidsavtaler og økonomiske betingelser. En enkelt fosterhjemtjeneste mener grunnopplæringen blir bedre når den blir ledet av to konsulenter heller enn av én konsulent og én fosterforelder.

I gruppeintervjuene kom det frem ulike syn på verdien av å ha fosterforelder som leder. Mens noen med styrke fremholdt at kurssets kvalitet ble sterkt styrket ved at en av kurslederne er en fosterforelder, og at det å gjennomføre kurset uten fosterforelder som leder, ville stride diametralt mot PRIDE sine verdier og grunnleggende forutsetninger om likeverd, respekt og teamarbeid. Motsatt ble det fremholdt at PRIDE-fosterforeldrene ikke alltid hadde de faglige kunnskaper og metodiske ferdigheter som er nødvendig for å sikre god læring og forståelse.

Fra begge ståsteder ble det fremholdt som en vanske at fosterforelder-lederne ofte hadde uklare arbeidsavtaler, og ulike avlønningsforhold. Flere erfarte det som vanskelig at fosterforeldrens arbeids- og lønnsavtale ikke ga rom for at fosterforelderlederen deltok fullt ut i planlegging og administrering i forkant av samlingene, og ikke minst i rapportskrivning i etterkant. Deltagelse i utarbeiding av rapport ble óg hemmet ved at PRIDE-fosterforeldre ikke hadde kontorplass i fosterhjemtjenestene – samtidig som rapportene ikke skal forlate fosterhjemtjenesten – og at personvern hensyn hindrer at de kan gå inn i fosterhjemtjenestens datasystem. Noen så det som en mulig løsning å ansette fosterforeldren i en fast helårlig stillingsandel, andre å ansette konsulenter som i tillegg til å være barnevernarbeidere, også hadde erfaring som fosterforelder.

Deltagerne er ikke blitt spurt direkte om de mener det var nyttig at den ene av kurslederen var en fosterforelder. Men i sin vurdering av grunnopplæringens nytte for

deres omsorg for fosterbarnet, mener noe flere av de som har gått på opplæringer hvor en fosterforelder har vært co-leder, at opplæringen vil ha/har svært stor betydning (34 % mot 20 %). (χ^2 : 6.00, df:2, $p < .05$).

Ansettelsesforhold

Seks av fosterhjemtjenestene oppga å ha PRIDE-fosterforelder som var fast ansatt. De øvrige oppga enten at PRIDE-fosterforeldren var prosjektansatt, engasjert på timebasis eller frikjøpt, enten tilsvarende lønnstrinn i ordinær jobb eller ved et fast beløp, som synes å være noe ulikt fra tjeneste til tjeneste (48 000 – 66 000). Ved prosjektansettelse synes stillingsandelen å være noe ulik i de ulike fosterhjemtjenestene, men å ligge rundt 40 eller 50 prosent i tre, fire eller fem måneder. I gruppeintervju ble det fremholdt som urimelig at PRIDE-fosterforeldre ofte ble ulikt honorert, og ofte hadde ulike frikjøpingssummer.

Det ble videre fremholdt at PRIDE-fosterforeldre har behov for ansettelsesforhold som gir dem større grad av kontinuitet og forutsigbarhet. Som det nå er, har mange PRIDE-fosterforeldre nesten halv jobb i flere måneder, har kurs med stadig nye PRIDE-konsulenter, og vet ikke når neste kurs kommer. Disse forholdene ble sett som forklaringer på at gjennomtrekken av PRIDE-fosterforeldre var svært stor – slik noen PRIDE-ledere, men ikke alle, mente den var.

Belastning og beskyttelse

Belastende faktorer

Tabellen som følger gir en oversikt over PRIDE-ledernes opplevelse av belastning på noen sentrale variabler. PRIDE-ledernes svar ble gitt på en femdelte skala, som gikk fra ”Ikke belastende i det hele tatt” til ”Svært belastende”.

Tabell 5. ”Generelt sett i forhold til de PRIDE-kursene du har vært leder for, hvor belastende har følgende vært for deg?”

	Ikke i det hele tatt				Svært belastende
	1	2	3	4	5
Ubekvem arbeidstid*	16 %	28 %	33 %	18 %	5 %
Reisevirksomhet	23 %	26 %	29 %	16 %	6 %
Tilpasning til andre arbeidsoppgaver*	7 %	20 %	28 %	33 %	13 %
Tilpasning til egen familie/privatliv	8 %	26 %	44 %	19 %	2 %

*PRIDE-fosterforeldrene mener forholdet er mindre belastende enn PRIDE-konsulentene

Det fleste PRIDE-lederne opplever som belastende, er å skulle tilpasse oppgavene med PRIDE til andre arbeidsoppgaver. Nesten halvparten opplever dette som belastende, hver åttende i svært stor grad. Klar belastning ved ubekvem arbeidstid, reisevirksomhet og tilpasning til privatlivet, er det færre som opplever. Men om lag en av fem som opplever dem som belastende. På den andre siden er det drøyt to av fem som ikke opplever noe særlig belastning ved ubekvem arbeidstid, og en av to som ikke opplever særlig belastning ved reisevirksomhet. Men hvis en PRIDE-leder først opplever ett forhold som belastende, øker sannsynligheten for at hun/han også opplever de andre forholdene som belastende. De sterkeste interkorrelasjonene er mellom ubekvem arbeidstid, reisevirksomhet og tilpasning til privatlivet (r fra .41 til .67).

PRIDE-konsulentene og PRIDE-fosterforeldrene opplever belastningene noe ulikt. Noe flere PRIDE-konsulenter opplever slitasje ved ubekvem arbeidstid ($r = .26$, $p < .001$) og også ved å skulle tilpasse oppgavene med PRIDE til andre arbeidsoppgaver ($r = .23$, $p < .009$).

Beskyttende faktorer

I hvilken grad den enkelte opplever slitasje, blir trolig modifisert av hvordan hun/han opplever seg sett og støttet. Tabellen under gir en oversikt over hva PRIDE-lederne mener om sentrale forhold ved arbeidsgivers oppmerksomhet og tilrettelegging. Også her har PRIDE-lederne gitt sine svar på en femdelte skala, fra "Ikke fornøyd i det hele tatt" til "Svært fornøyd".

Tabell 6. "Generelt sett i forhold til de PRIDE-kursene du har vært leder for, hvor fornøyd er du med følgende?"

	Ikke i det hele tatt			Svært fornøyd	
	1	2	3	4	5
Lønn for ubekvem arbeidstid	13 %	25 %	23 %	28 %	12 %
Godtgjøring for ubekvem arbeidstid*	14 %	23 %	25 %	27 %	12 %
Bufetats oppmerksomhet rundt jobben du gjør*	12 %	18 %	38 %	18 %	14 %
Din nærmeste leders oppmerksomhet rundt jobben du gjør	2 %	17 %	29 %	28 %	24 %
Opplæringen du har fått som PRIDE-leder	0 %	1 %	17 %	54 %	28 %
Muligheten for veiledning*	22 %	22 %	20 %	27 %	9 %
Mulighetene for videreopplæring/kursing*	36 %	27 %	21 %	15 %	1 %

* PRIDE-fosterforeldrene er mindre fornøyd enn PRIDE-konsulentene

Av tabellen ser vi at PRIDE-lederne deler seg i to hva angår å være fornøyde kontra ikke fornøyde med lønn/godtgjøring for ubekvem arbeidstid. To av fem er ikke fornøyd og to av fem er fornøyd. Andelen som er fornøyd med oppmerksomhet fra nærmeste leder er større: her er halvparten fornøyd og "bare" en av fem er ikke fornøyd. Med oppmerksomheten fra Bufetat er imidlertid bare en av tre fornøyd, og en av tre ikke fornøyd. Om PRIDE-lederne er fornøyd med sin nære og mer fjerne ledelse, henger først og fremst sammen med om de er fornøyd med mulighetene for veiledning og for videreopplæring (r fra .22 til .38).

Det PRIDE-lederne er mest fornøyd med, er opplæringen de har fått som PRIDE-leder. Fire av fem er godt fornøyd og så godt som ingen er lite fornøyd. Men fornøydheten minsker betraktelig når det gjelder mulighet for å opprettholde og videreutvikle kompetanse. Særlig er det mulighetene for videreopplæring og kursing PRIDE-lederne er lite fornøyd med. Hele to av tre er lite fornøyd med mulighetene for videreopplæring og kursing, og to av fem er lite fornøyd med muligheten for veiledning.

PRIDE-fosterforeldre er mindre fornøyde enn PRIDE-konsulenter. Særlig er de mindre fornøyde med muligheten for veiledning ($r = .31, p < .001$), men også med muligheten for videreopplæring ($r = .17, p < .05$). De er også klart mindre fornøyde med Bufetat sin oppmerksomhet rundt jobben de gjør ($r = .38, p < .001$), og med godtgjøringen for ubekvem arbeidstid ($r = .19, p < .04$). Men når det gjelder fornøydhet med opplæringen som PRIDE-leder og med oppmerksomhet fra nærmeste leder rundt jobben de gjør, er det ingen forskjell mellom PRIDE-fosterforeldre og PRIDE-konsulenter.

Videre opplæring og veiledning

Også i gruppeintervjuene gir så vel PRIDE-seniortrenere som PRIDE-ledere uttrykk for at mer veiledning og mer kursing er sterkt ønsket.

Er da PRIDE-lederne ofte på kurs og seminar vedrørende PRIDE? Det er de ikke. Én grunn er – i følge fosterhjemtjenestene – at det de senere årene ikke har vært avholdt særlige kurs rettet mot arbeid med PRIDE-grunnopplæring, selv om det kan ha vært tema på egne seksjoner på Erfaringskonferansene i fosterhjemsarbeid. I 2006 var det en PRIDE-konferanse hvor den nye filmen ble lansert, revideringen av PRIDE-grunnopplæring ble presentert og hvor oppfølgingskursene (in-service/temakurs) ble relansert. En annen grunn kan være at flere fosterhjemtjenester sier at ønsket om å sende ansatte på seminar blir veiet opp mot andre arbeidsoppgaver og mot budsjett.

Fosterhjemtjenestene gir uttrykk for at de prioriterer å la konsulenter heller enn fosterforeldre delta på kurs/seminar, og også at fosterforeldre har flere praktiske vansker med å reise – som omsorg for egne fosterbarn og som å ta seg fri fra sitt ordinære arbeid.

Hva så med veiledning? Noen få fosterhjemtjenester har egen veileder som gir veiledning til PRIDE-lederne, eller lederen av fosterhjemtjenesten gjør det. Og noen få fosterhjemtjenester opplyser at de har faste møter for samtlige PRIDE-ledere ved kontoret. I møtene blir faglige og praktiske forhold – og erfaringer fra siste gjennomførte kurs – drøftet. Men det er de absolutt færreste fosterhjemtjenestene som har en systematisk gjennomgang og evaluering etter hver gjennomførte grunnopplæring, og ofte skjer da evalueringen ”bare” ved samtale mellom de to PRIDE-lederne. I noen fosterhjemtjenester deltar også den ansvarlige for PRIDE-opplæringen og/eller den ansvarlige for fosterhjemtjenesten. Det blir sjelden utarbeidet en skriftlig rapport eller evaluering. Men kursevaluering fra deltagerne foreligger nesten alltid. Som vi tidligere har sett er disse meget positive – kanskje i den grad at de ikke oppmuntrer til omfattende egevaluering av kursgjennomføring og av PRIDE-grunnopplæring som sådan.

Deltagerne

Vi skal kort si noe om kjennetegn ved deltagerne på PRIDE-grunnopplæring, slik disse kommer frem i deltagerens svar på spørreskjemaet. Men først skal vi minne om at om lag halvparten av de som har svart på skjemaet deltok på grunnopplæringen våren 2005, og omtrent halvparten deltok våren 2006.

Litt over halvparten av de tidligere deltagerne er kvinner (52 %) og litt under halvparten er menn (48 %). De aller fleste (97 %) er gifte eller samboende. Gjennomsnittsalder er 41,1 år. Alderspredning er imidlertid stor (sd = 6.7): fra 26 til 60 år. De færreste (26 %) bor i storby, og de fleste har egne barn (89 %). Deres ytre kjennetegn er dermed som de ytre kjennetegn på fosterforeldre flest (Havik 1996, 2007).

En av tre (35 %) har erfaring som besøkshjem. Dette er en klart høyere andel enn blant fosterforeldre flest. I den landsomfattende spørreskjemaundersøkelsen blant fosterforeldre (Havik 2007) hadde en av fire (25 %) slik erfaring. Den sannsynlige forklaringen er at besøkshjem er et tiltak som blir stadig mer brukt (SSB), og at barneverntjenestene – dersom plassering blir nødvendig – ofte vil ønske å plassere

barnet i en familie barnet er kjent med og som er kjent med barnet. Atskillig færre har erfaring som beredskapshjem (5 %). Like få (5 %) hadde vært fosterforeldre i en periode før de begynte på PRIDE. Bare fem prosent av deltagerne opplyser at de var fosterforeldre for et barn de fortsatt er fosterforeldre for. For disse fem prosentene kan beslutning om fosterforeldreskapet sies allerede å være tatt før de startet på grunnopplæringen.

Passer PRIDE-grunnopplæring for alle?

PRIDE-grunnopplæring har en tosidig målsetting: å forberede deltagerne på oppgavene som fosterforeldre, og å gi et godt grunnlag for å vurdere om de kan og vil bli det. Hva da med de som de facto allerede er fosterforeldre, eller hvor det er besluttet at de skal bli det? Bør de inviteres til å delta i PRIDE?

I gruppeintervjuene med PRIDE-lederne kom det frem noe ulike syn, men de aller fleste mente at de som allerede var fosterforeldre – eller hvor det allerede var bestemt at de skulle bli fosterforeldre for et konkret barn – ikke burde inviteres til å delta i PRIDE. Begrunnelsen for standpunktet var at beslutningen om å bli fosterforeldre, og vurderingen av om de var egnet for det, allerede var tatt. Den ene av de to sentrale målsettingene med PRIDE-grunnopplæring ville derfor være uaktuell.

Tre av fire fosterhjemtjenester (76 %) opplyser at de – for fosterforeldre som allerede har barn plassert hos seg – gjennomfører en mer eller mindre bearbeidet form for det ”gamle” Opplæringskurset, gjerne kombinert med tema og/eller elementer fra PRIDE, og gjerne med særlig vektlegging av slektsfosterforeldre sine posisjoner, utfordringer og dilemmaer. Det er også utarbeidet et eget kursopplegg for slektsfosterforeldre (Norsk Fosterhjemforening 2004⁸).

Oppsummering

Den typiske PRIDE-lederen er en kvinnelig konsulent i slutten av førtiårene, som har ledet tre til fire grunnopplæringer – den siste i 2005 eller 2006.

Hver fjerde PRIDE-leder opplyser at deres siste grunnopplæring ble gjennomført uten en fosterforelder som co-leder. Fire av fosterhjemtjenestene oppgir i sin oversikt over PRIDE-ledere, ingen fosterforeldre.

⁸ Norsk Fosterhjemsforening (2004): Temahefte nr. 17. Artikkelsamling om slektsplasseringer.

PRIDE-konsulentene og PRIDE-fosterforeldrene har noe ulike synspunkt på i hvilken grad ansvaret for de ulike arbeidsoppgavene som inngår i gjennomføringen av en grunnopplæring, er likefordelt. Mens nesten alle mener ansvaret for beslutning/klarering er likt fordelt, mener mellom en tredjedel og en fjerdedel av konsulentene at hovedansvaret for de øvrige oppgavene har ligget hos dem.

I gruppeintervjuene med PRIDE-lederne kommer det frem ulike syn på verdien av å ha en fosterforelder som en av de to PRIDE-lederne. Både i gruppeintervjuene og fra fosterhjemtjenestene kommer det frem at PRIDE-fosterforeldrene ofte har uklare arbeidsavtaler og lønnsforhold, og ulik praktisk tilrettelegging for utføring av for og etterarbeid. Det synes å være behov for avklaring av hva som skal være PRIDE-fosterforeldrenes oppgaver, roller og posisjoner, og av hvordan rammebetingelsene så bør være.

Det flest PRIDE-ledere opplever som belastende, er å skulle tilpasse oppgavene med PRIDE til andre arbeidsoppgaver. Det flest er minst fornøyde med er mulighetene de har for videreopplæring og for veiledning.

De typiske deltagerne på PRIDE-grunnopplæring er et par i begynnelsen av førtiårene, som har egne barn og bor landlig til.

5. DELTAGERNES ”KURSEVALUERING”

I dette kapitlet skal vi se hva deltagerne av PRIDE-grunnopplæring mener om aspekter ved grunnopplæringen, *i det de har gjennomført den*. Kapitlet baserer seg på de kursevalueringsskjemaene som alle deltagerne på PRIDE-grunnopplæring rutinemessig blir bedt om å besvare. Skjemaet består av positivt formulerte påstander, som deltagerne skal ta stilling til på en femdelt skala.

Fosterhjemtjenestene har oversendt kopier av kursevalueringene til oss. Vi har trukket ut et utvalg (Utvalg I), som består av 562 personer fra 20 fosterhjemtjenester. To femtedeler av deltagerne avsluttet grunnopplæringen i 2005; tre femtedeler i 2006. Vi har ikke hatt mulighet for å beregne svarprosent, men siden spørreskjemaet ble fylt ut i forbindelse med avslutning av opplæringen, er det rimelig å anta at svarprosenten er meget høy.

Deltagernes svar

Tabellen på neste side gir en oversikt over deltagernes svar. For å lette oversikten er svaralternativ 3 (stemmer middels), 2 (stemmer lite) og 1 (stemmer ikke) slått sammen. Så godt som ingen har benyttet svaralternativ 2 og 1.

Som vi ser av tabellen er så godt som alle deltagerne meget fornøyd – eller i hvert fall fornøyd – med det aller meste ved grunnopplæringen. Med unntak av tiden som er gitt til diskusjoner og til dels óg med kurslokalet, er nesten ingen middels fornøyd enn si dårlig fornøyd.

Fire av fem mener det stemmer helt at informasjonen som er formidlet har vært nyttig, og at alle temaene som har inngått har vært viktige. Tre av fire mener det stemmer helt at de har vært klar over opplæringens mål.

Ytterligere tilfredse er deltagerne med PRIDE-lederne. Så godt som alle mener det stemmer helt at lederne har vært hyggelige å ha som ledere, og at lederne har behandlet alle deltagerne respektfullt. De aller fleste sier seg også helt enige i at lederne har vært i stand til å lede gruppen.

Også med ledernes kompetanse er så godt som alle tilfredse, om enn ikke helt på samme ubetingede nivå. Fire av fem mener det stemmer helt at lederne har vært

meget dyktige, og at har vært greitt å få med seg informasjon som har blitt formidlet. Det er noe færre som er helt mener at deltagerne alltid har fått svar på spørsmålene sine.

Med opplæringsmateriellet, og tiden som er satt av til diskusjoner, er deltagerne noe sjeldnere ubetinget tilfredse. ”Bare” halvparten det stemmer helt at det er satt av nok tid til diskusjoner. Men også på denne påstanden er det uhyre få (2 %) som er direkte utilfredse. Kursevalueringene gir ikke informasjon om deltagerne som ikke er godt fornøyd med tiden som er gitt til diskusjon, ville ønsket mer eller mindre diskusjonstid.

Når det gjelder vurdering av sentrale mål for grunnopplæringen; som å styrke deltagerne kunnskapsmessig og fysisk, og få dem til å føle seg som et blivende verdig og viktig medlem av et team rundt fosterbarnet, mener to av tre at dette stemmer helt, og nesten alle de øvrige at det stemmer.

Til slutt – som et overordnet mål – ved kursslutt sier så godt som alle deltagerne seg enige i påstanden ”Som helhet har dette vært en utmerket opplæring”, de fleste av dem (81 %) i sterk grad.

Tabell 7. Deltagernes evaluering ved kursavslutning

	Stemmer middels/ lite/ikke	Stemmer godt	Stemmer helt
<i>Temaene og informasjonen i PRIDE</i>			
Den informasjon som er formidlet har vært nyttig	2 %	17 %	82 %
Temaene som har inngått har alle vært viktige	3 %	18 %	79 %
Jeg har vært helt klar over opplæringens mål	4 %	21 %	76 %
<i>PRIDE-lederne</i>			
Har vært hyggelige å ha som ledere	1 %	3 %	97 %
Har behandlet alle deltagerne respektfullt	0 %	4 %	96 %
Har vært i stand til å lede gruppa”	1 %	8 %	91 %
Har vært meget dyktige”	2 %	15 %	83 %
Det har gått greit å få med seg informasjon	2 %	20 %	79 %
Deltagerne har alltid fått svar på sine spørsmål	2 %	27 %	68 %
<i>Opplæringsmateriellet og Tidsbruk</i>			
PRIDE-boka, Livsboka og video har bidratt positivt til innlæringen	7 %	26 %	68 %
Det er gitt passelig tid til diskusjoner	18 %	32 %	50 %
<i>Egen deltagelse</i>			
Det har vært enkelt å formidle sine tanker, meninger og synspunkt	5 %	27 %	68 %
<i>Kurslokalet og innredningen</i>			
Har fungert utmerket	12 %	29 %	60 %
<i>I forhold til overordnede mål: Opplæringen har</i>			
Styrket meg både kunnskapsmessig og psykisk	5 %	26 %	69 %
Fått meg til å føle meg som et blivende verdig og viktig medlem av et team	4 %	30 %	67 %
Svart til mine forventninger	6 %	28 %	66 %
Som helhet vært en utmerket opplæring	2 %	17 %	81 %

Kan det trekkes noen konklusjoner?

Den påstanden som trolig gir det mest overordnede målet på tilfredshet er påstanden: ”Som helhet har dette vært en utmerket opplæring”. Deltagernes grad av enighet i denne påstanden samvarierer sterkest med deres grad av enighet i at lederne har vært dyktige ($r = .57, p < .0001$). Videre samvarierer det sterkt med at lederne har vært godt i stand til å lede gruppen, og med at de har vært hyggelige ($r = .47$ og $.45, p < .0001$). Det er da – utenfra sett – godt at informasjonens nytteverdi og temaene som har vært behandlet, har like stor betydning ($r = .45$ og $.43, p < .0001$).

Oppsummering

Deltagerne er ved avslutning av grunnopplæringen gjennomgående meget tilfredse. Bare noen få er middels tilfreds og så godt som ingen er utilfredse. Aller mest tilfredse er de med hvordan PRIDE-lederne var hyggelige og behandlet alle medlemmene i gruppen respektfullt, samtidig som de var i stand til å lede gruppen. Relativt minst tilfredse er de med tiden som er gitt til diskusjoner.

Deltagernes vurdering av kurset som helhet, synes å henge sterkest sammen med hva de mener om ledernes dyktighet og om temaenes relevans. Det kan være verdt å merke seg at hva deltagerne mener om kurslokalet har liten betydning for hva de mener om opplæringen som helhet.

6. SYNSPUNKT PÅ FORMAT, LEDELSE OG ARBEIDSMÅTER

I dette kapitlet skal vi først se hvor mange deltagere det var på den siste grunnopplæringen PRIDE-lederne foresto. Men hovedfokus for kapitlet er PRIDE-ledernes og deltagerens synspunkt på grunnopplæringens format og ledelse og deres synspunkt på arbeidsverktøyene og arbeidsmåtene som blir brukt. Hvor nyttig de mener arbeidsverktøyene, arbeidsmetodene og innledningene/forelesningene har vært for *virket* som fosterforeldre, skal vi se på i kapittel 9.

Om deltagerne gikk på grunnopplæringen i 2005 eller 2006, har bare få og små sammenhenger med hva de mener om format, ledelse, arbeidsmåter og tema. Likeledes er det få og små ulikheter mellom PRIDE-konsulenter og PRIDE-fosterforeldre, og mellom PRIDE-ledere som har stått for mange grunnopplæring og PRIDE-ledere som har stått for få eller bare en. Der det er ulikheter av betydning, vil det bli gjort oppmerksom på i teksten.

Vi hadde ønsket å undersøke om det var ulikheter mellom slektsfosterforeldre og øvrige deltagere, og mellom de som avsluttet kurset og de som fullførte. Antallet i disse gruppene var imidlertid for lavt til at meningsfulle sammenligninger kunne gjøres.

Gjennomføring

Antall deltagere

Hvor mange deltagere er det vanligvis på en PRIDE-grunnopplæring? Tabellen som følger gir en oversikt over hvor mange deltagere det var på PRIDE-ledernes siste grunnopplæring

Tabell 8. Antall deltagere – og observatører – på det siste kurset PRIDE-lederen ledet

	Snitt	sd	Snitt totalt pr kurs
Antall par	8.2	1.9	
Antall enslige	0.6	0.8	= 17 enkeltdeltagere
Antall kommunale bv.arb.	1.1	1.2	
Antall statlige bv.arb.	0.2	0.6	= 1.3 observatører

I snitt var det 8,2 par og 0,6 enslige potensielle fosterforeldre – dvs. 17 personer – på den siste grunnopplæringen PRIDE-lederne foresto. Men spredningen var stor. Det

kurset som hadde færrest deltagere, ble kjørt med fem par og en enslig, altså totalt elleve deltagere. Det kurset som hadde flest deltagere, ble kjørt med 13 par, altså 26 deltagere. Ingen av disse kursene hadde med noen barnevernarbeider som observatører.

Flere PRIDE-ledere ga i gruppeintervjuene uttrykk for at det kunne være vanskelig å balansere behovet for at potensielle fosterforeldre raskt kunne få grunnopplæring opp mot behovet for at det skulle være ”mange nok” deltagere. Behovet for ”mange nok” deltagere syntes å være primært pedagogisk motivert. Det ble gitt uttrykk for at kurs med få deltagere var sårbare kurs – dels fordi det ville bli ennå færre hvis noen sluttet på kurset, men mest fordi det ble mindre å spille på i oppgaven med å få i stand gode prosesser.

Også når det gjelder om barnevernarbeidere har vært med som observatør, er spredningen stor. Drøyt hver tredje PRIDE-leder (36 %) opplyser de ikke hadde med noen barnevernarbeidere. På den andre enden av skalaen opplyser fem PRIDE-ledere at de hadde med fire. Kommunale barnevernarbeidere var med oftere enn statlige. Heller ikke dette er overraskende; det finnes tross alt flere kommunale enn statlige barnevernarbeidere.

I gruppeintervjuene formidlet PRIDE-lederne i hovedsak positive erfaringer med at barnevernarbeidere var observatører på samlingene. Enkelte fremholdt imidlertid at det var viktig at barnevernarbeidernes rolle og posisjon som observatører var godt avklart, for å unngå at de verken gikk inn som deltagere eller som med-ledere. Ganske mange fosterhjemtjenester opplyser at de hadde holdt/holdt forkortede versjoner av PRIDE for barnevernarbeidere og til dels også for beredskapshjem.

Vi har i kapittel 3 sett hvordan samlingene og temaene er organisert i store trekk. Vi skal nå se hva PRIDE-ledere og deltagere mener om kursets format, og om kurslokaler og bevertning. Deltagerne svarer ut fra grunnopplæringen de har gått på, mens PRIDE-lederne svarer ut fra den siste grunnopplæringen de har ledet.

Kursets format

Deltagerne og PRIDE-lederne ble bedt om å angi sin enighet i påstander om varigheten av grunnopplæringen, og om omfang av gruppearbeid, hjemmeoppgaver og pauser. De ble også bedt om ta stilling til påstander ved kvaliteten ved kurslokalene og bevertningen. Grad av enighet ble angitt på en syvdelt skala (-3 / +

3). I tabellen som følger blir grad av enighet angitt tredelt, ved at -3 og -2 er slått sammen, -1 og 0 og +1 er slått sammen, og +2 og +3 er slått sammen.

Tabell 9. Deltageres og PRIDE-lederes synspunkt på kurssets format

	Klart enig		Midlere (passe)		Klart enig		
	Deltag Ledere		Deltag Ledere		Deltag Ledere		
Kurset burde gått over kortere tid	4 %	6 %	87 %	80 %	8 %	12 %	Kurset burde gått over lengre tid
Mindre hjemmeoppgaver	11 %	2 %	84 %	93 %	5 %	6 %	Mer hjemmeoppgaver
Mindre gruppearbeid	3 %	1 %	82 %	70 %	15 %	30 %	Mer gruppearbeid
Mindre tid til pauser	1 %	0 %	88 %	82 %	11 %	18 %	Mer tid til pauser
Kurslokalene var svært dårlige	3 %	6 %	27 %	34 %	71 %	61 %	Kurslokalene var svært gode
Bevertning var svært dårlig	1 %	4 %	15 %	24 %	83 %	74 %	Bevertning var svært god

Vi ser av tabellen at nesten ni av ti deltagerer og åtte av ti PRIDE-ledere mener kurset gikk over passe lang tid (skåre -1 til +1). De aller fleste mener også at det var passe mye hjemmeoppgaver, men flere deltagerer enn PRIDE-lederne mener det burde vært *mindre*. Det er likevel bare en av ti deltagerer som mener det.

De fleste mener også at det var passe mye gruppearbeid, selv om PRIDE-lederne dobbelt så ofte som deltagerne mener at det burde vært *mer*. Og både deltagerer og PRIDE-ledere som ikke er helt tilfredse med tiden til pauser, mener det burde vært gitt *mer* tid til pauser.

I det alt vesentlige er både deltagerne og PRIDE-lederne også godt fornøyd med kurslokalene og med bevertningen underveis – deltagerne dog noe mer enn PRIDE-lederne. Tre av fire deltagerer og tre av fem PRIDE-ledere mener at lokalene var gode, og fire av fem deltagerer og tre av fire PRIDE-ledere mener at bevertningen var god.

Ledelse

Både deltagerne og PRIDE-lederne ble spurt hva de mente om ulike aspekter ved ledelsen av opplæringen. Deltagerne svarte ut fra opplæringen de hadde gått på, mens PRIDE-lederne svarte ut fra hvordan de mente ledelsen hadde vært i den siste opplæringen de hadde forestått. Svarene ble gitt på en syvdelt skala.

Det er nesten ikke variasjoner i oppfatningene – verken blant deltagerne eller PRIDE-lederne. De variasjonene vi finner, er i all hovedsak variasjoner mellom andelene som er meget tilfreds og andelene som er svært tilfreds. Klart utilfredse er det så godt som

ingen som er. Tabellen som følger gir en oversikt over andelen som angir at de er meget/sterkt enige (skåre +2 og +3) i påstandene de ble bedt om å ta stilling til.

Tabell 10. Andelen deltagerne og PRIDE-ledere som angir sterk/meget sterk enighet med følgende påstander.

	Deltagere	PRIDE-ledere
Tilfredsstillende erfaringer med fosterhjemsarbeid	89 %	88 %
Kjønns sammensetningen blant kursholderne var OK	71 %	56 %
God kursledelse	90 %	86 %
God veksling mellom kursholderne	88 %	88 %
Kursholderne virket vel forberedte	91 %	88 %
Kursholderne virket engasjerte	95 %	93 %
Kursholderne virket samkjørte	91 %	96 %
Kursholderne virket åpne	92 %	85 %

Som vi ser av tabellen er kjønns sammensetningen mellom kurslederne det eneste forholdet det er sviktende tilfredshet med. Vi har tidligere sett at forholdstallet mellom kvinnelige og mannlige PRIDE-ledere er klart skjevfordelt – fire av fem PRIDE-ledere er kvinner.

I de frie kommentarene i spørreskjemaene skriver svært mange av deltagerne at det beste ved grunnopplæringen var lederne, og de andre deltagerne. De skriver at kurslederne var gode ledere som hadde noe viktig å formidle. De inkluderte deltagerne i en prosess hvor de brukte seg selv, deltagerne, øvelsene og drøftingene til å gi forståelse og kunnskap⁹.

At deltagerne er tilfredse med PRIDE-lederne, er knapt noen overraskelse. I kapittel 5 om deltagerne evaluering ved kursavslutning, så vi at det deltagerne var aller mest tilfreds med, var hvordan PRIDE-lederne var hyggelige og behandlet alle medlemmene i gruppen respektfullt, samtidig som de var i stand til å lede gruppen.

Det kan være verdt å merke seg at PRIDE-lederne selv er like tilfredse med sin egen og med-lederens ledelse, som deltagerne er. Samtidig er det også verdt å merke seg at i gruppeintervjuene understreket både PRIDE-seniortrenere og PRIDE-lederne at det var behov for mer oppfølging og veiledning både på kursledelse og på å vurdere deltagerne forutsetninger for å være fosterforeldre. I kapittel 4 har vi sett at PRIDE-lederne er lite fornøyde med mulighetene for veiledning og for videreopplæring.

⁹ Det finnes noen få unntak. Noen få deltagerne skriver i sine frie kommentarer i spørreskjemaet at lederne virket enten/eller - både/og – uvitende, uforberedte, usikre, bundet av teksten i PRIDE-håndboken

Så vel PRIDE-ledernes frie kommentarer som gruppeintervjuene, gir et klart bilde av at PRIDE-ledere legger stor vekt på å få i stand en prosess; i den enkelte deltager og i gruppen som helhet. De fremhever at de ulike arbeidsmåtene som går over tid, både gir og fordrer en prosess. Og prosess blir sett som hjelpemiddelet til å fremme refleksjon, bevisstgjøring og innsikt, og for at deltagere og PRIDE-ledere kan ta en velbegrunnet beslutning om hvorvidt deltagerne kan og vil bli fosterforeldre.

Engasjerende og forståelig?

Lot så deltagerne seg engasjere? Og synes de grunnopplæringen var lett å forstå, og å følge opp? Mener mange at det ble for følelsesmessig belastende, eller at det å være fosterforeldre ble malt for svart eller for rosenrødt? Og mer oppsummerende: mener de at grunnopplæringen var meningsfull og at den var nyttig i hverdagen? Grad av enighet ble angitt på en syvdelt skala (-3 / + 3). I tabellen som følger blir grad av enighet angitt tredelt. .

Tabell 11. Deltagernes grad av enighet i påstander om grunnopplæringen

	Klart enig	Midlere (passe)	Klart enig	
Lite engasjerende	0 %	11 %	89 %	Svært engasjerende
Vanskelig å forstå	1 %	12 %	88 %	Lett å forstå
Vanskelig å følge opp	0 %	28 %	72 %	Lett å følge opp
For lite krevende	3 %	75 %	22 %	For krevende
Var gjennomgående problemfokuset (svartmalende)	9 %	82 %	11 %	Var gjennomgående idylliserende (presenterte et glansbilde)
Lite lærerikt	>1 %	5 %	95 %	Svært lærerikt
Lite meningsfullt	>1 %	7 %	93 %	Svært meningsfullt
Lite nyttig hverdagen	>1 %	25 %	75 %	Svært nyttig i hverdagen

Vi ser av tabellen at de aller fleste mener grunnopplæringen var engasjerende (89 %), samtidig som den var lett å forstå (89 %), og rimelig lett å følge opp (72 %).

Vi ser videre at de fleste (75 %) mener opplæringen var passe krevende. Det er nesten ingen som mener den var for lite krevende. Det kan være verdt å merke seg at en av fem (22 %) mener den er for krevende.

De fleste (82 %) mener at grunnopplæringen verken var for problemfokuset eller for idylliserende. Men noen mener at grunnopplæringen hadde tippet. En av ti mener bildet ble malt for svart, og en av ti at det ble malt et glansbilde. Balanseringen mellom de to ytterpunktene har blitt opplevd som en utfordring av svært mange

barnevernarbeidere som har hatt i oppgave å gi generell informasjon om fosterforeldreskapet, eller spesifikk informasjon om et barn som skal plasseres i fosterhjem.

På et mer overordnet nivå ser vi at det er en overveldende felles oppfatning at grunnopplæringen er meget lærerik (95 %) og meget meningsfull (93 %). Når det gjelder nytteverdien i hverdagen er den felles oppfatningen ikke helt så overveldende, men hele tre av fire (73 %) mener den gir meget stor nytte i hverdagen, og ingen mener at den ikke gjør det. At tre av fire mener opplæringen er til meget stor nytte i hverdagen, må vurderes som meget positivt. Det å overføre ny kunnskap og forståelse fra kurs og terapirom til bruk i hverdagen, er en kjent utfordring.

Det er noen ulikheter i meninger mellom deltagere som gikk på grunnopplæringen i 2005 og deltagere som gikk i 2006. Deltagerne fra 2006 mener noe oftere at kurset var meningsfylt og lærerikt (χ^2 : 9.98, df: 4, $p < .04$ / χ^2 : 13.01, df: 4, $p < .02$) og noe oftere at det burde være mindre hjemmeoppgaver (χ^2 : 16.00, df: 6, $p < .01$). Det er nærliggende å forklare ulikhetene med at den gode opplevelsen med kurset og alt arbeidet med Livsboken har hatt mindre tid til å blekne.

PRIDE-boken og Livsboken

Det er utarbeidet to arbeidsbøker for deltagere på PRIDE-grunnopplæring: PRIDE-boken og Livsboken. PRIDE-boken formidler og utdyper kunnskap om de enkelte temaene. Også Livsboken bygger på de enkelte temaene, og stiller i tillegg spørsmål som deltagere skal reflektere over og arbeide med. Livsboken er den enkelte deltagers private eiendom, men leses av PRIDE-lederne i forkant av hjemmebesøkene/samtalene. Deltagernes arbeid med Livsboken utgjør et sentralt element i samtalene. Deltagerne er spurt om sine oppfatninger av de to verktøyene.

PRIDE-boken

Deltagerne er blitt spurt om sine meninger om PRIDE-boken. Svarene deres følger i tabellen under.

Tabell 12. Deltagernes meninger om PRIDE-boken

	Klart enig	Midlere (passe)	Klart enig	
Vanskelig å forstå	2 %	36 %	63 %	Lett å forstå
Svært ustrukturert	>1 %	47 %	53 %	Svært strukturert
Burde vært mindre omfattende	3 %	80 %	17 %	Burde vært mer omfattende
Lite innbydende utforming	4 %	61 %	37 %	Svært innbydende utforming
Har ikke lest noe	1 %	23 %	77 %	Har lest alt

To av tre deltagere mener PRIDE-boken er meget/svært lett å forstå, og en av to at den er meget/svært strukturert. Så godt som ingen mener den er vanskelig å forstå eller at den er svært ustrukturert. De fleste – seks av ti – mener boken er passe omfattende. Av de som ikke mener det, mener flere at den burde vært mer omfattende og færre at den burde vært mindre omfattende. Når det gjelder selve utformingen av boken, er det imidlertid rom for forbedringer. Bare knapt to av fem mener PRIDE-boken er meget innbydende.

Det kan være verdt å merke seg hver fjerde deltager angir at de har lest en del i boken, men ikke det meste eller alt. Det er rimeligvis først og fremst disse som mener PRIDE-boken kunne være mindre omfattende ($\chi^2: 57.21$, df: 36, $p < .01$)

Livsboken

Livsboken utgjør et helt sentralt element i PRIDE-grunnopplæring. Har så deltagerne arbeidet med den? Det har de. To av tre (67 %) sier at de har jobbet med alle oppgavene, og ytterligere en av fem (20 %) har jobbet med de aller fleste. Noen ytterst få har sluntret unna.

Hva mener de så om Livsboken? Under viser vi deltagernes grad av enighet med påstander om Livsboken. Deltagerne markerte sin grad av enighet på en syvdelt skala. For oversiktens skyld viser tabellen svarene deres tredelt.

Tabell 13. Deltagernes meninger om Livsboken

	Klart enig	Midlere (passe)	Klart enig	
Vanskelig å forstå	4 %	41 %	54 %	Lett å forstå
Svært ustrukturert	3 %	52 %	46 %	Svært strukturert
Lite innbydende utforming	3 %	67 %	31 %	Svært innbydende utforming
For lette oppgaver	0 %	77 %	23 %	For krevende oppg.
For få oppgaver	0 %	67 %	32 %	For mange oppgaver
Bidro i liten grad til økt selvforståelse	2 %	37 %	61 %	Bidro i stor grad til økt selvforståelse
Ble i svært liten grad opplevd som personlig invaderende	6 %	57 %	37 %	Ble i svært stor grad opplevd som personlig invaderende
For lite fokus på Livsboken i kurset	1 %	86 %	13 %	For mye fokus på Livsboken i kurset

Det kan drøftes om et verktøy fungerer best når det er svært lett å forstå og bruke, eller når man må streve litt med forståelsen. Når det gjelder Livsboken er det nesten ingen som mener den var vanskelig å forstå eller at den var ustrukturert. Men det kan være verdt å merke seg at bare litt over halvparten av deltagerne mener at den var meget/svært lett å forstå, og at bare litt under halvparten mener at den er meget/svært strukturert. På samme måte som for PRIDE-boken mener bare en av tre at utformingen til Livsboken er meget/svært innbydende.

Når det gjelder oppgavene i Livsboken, mener så godt som ingen at de er for lette, eller at de er for få. De fleste mener de er passe lette og passe mange. Men mindretallet som mener oppgavene er for krevende og for mange, er ganske stort. En av fire mener klart at oppgavene er for krevende, og enda flere – en av tre – mener klart at det er for mange av dem.

Det er heller ingen som mener at arbeidet med Livsboken ikke bidrar til økt selvforståelse. Men andelen som klart mener at den gjør det (61 %), er ikke overveldende stor. Det er også relativt mange (37 %) som opplever at Livsboken er meget/eller sterkt personlig invaderende. Det er ikke mulig å vite om de som sier de opplever det slik, har den samme forståelsen av ”personlig invaderende” som de som har konstruert spørreskjemaet. I den grad forståelsen er den samme, kan det heller ikke uten videre sies å være negativt at mange opplever Livsboken slik. Livsboken har som målsetting å berøre, og å hjelpe frem refleksjoner over eget liv og egen situasjon, og over hvordan dette vil virke inn på fosterforeldreskapet.

Det er ut fra meningene som er formidlet, ikke overraskende at selv om de fleste mener det er passe mye fokus på Livsboken i grunnopplæringen, så er andelen som mener fokuset er for stort, større enn andelen som mener at det er for lite (13 % mot 1 %).

Arbeidsmåter

PRIDE-grunnopplæring tar i bruk et bredt spekter av arbeidsmåter. Deltagerne har svart på hvilke av dem som har vært viktigst for det utbyttet de hadde av grunnopplæringen. PRIDE-lederne har svart på hvilke de mener ga deltagerne mest læring og forståelse. Det kan innvendes at spørsmålet om hva som er ”best”, er i strid med PRIDE sin filosofi om at opplæringen og forståelsen berikes ved at opplæringen ikke baserer seg på én eller to læringsmåter. PRIDE-lederne har i sine frie kommentarer i spørreskjemaet og også i gruppeintervjuene, formidlet at det er nettopp vekslingen mellom ulike arbeidsformer som setter tanker og følelser i gang, og som dermed støtter opp under den forståelses- og kunnskapsprosessen som blir tilstrebet. Spørsmålet ble likevel stilt.

Deltagerne

Deltagerne ble spurt hvor fornøyd de var med ulike arbeidsformer/verktøy. Svarene ble gitt på en femdelt skala. I tabellen som følger er 1 og 2 slått sammen, og 4 og 5 slått sammen.

Tabell 14. Deltagernes fornøydhet med de ulike arbeidsmåtene. Vist i snittskårer og prosentfordeling

	Snittskåre	Prosentfordeling		
		Misfornøyd /litt fornøyd	Fornøyd	Godt/svært fornøyd
Samtalene med PRIDE-lederne	4.4	1 %	9 %	90 %
Eksemplene/historiene	4.1	2 %	23 %	75 %
Samlingen med inviterte gjester	4.1	5 %	23 %	72 %
Innledningene/forelesningene	4.0	3 %	25 %	73 %
Drøftingene i plenum	4.0	4 %	29 %	73 %
Drøftingene i grupper	3.9	3 %	29 %	68 %
Filmene/videoene	3.7	10 %	29 %	61 %
Øvelsene	3.7	7 %	34 %	59 %
Arbeidet med Livsboken	3.7	10 %	34 %	56 %
<i>Samlet snittskåre</i>	<i>4.0</i>			

De aller fleste deltagerne må sies å være fornøyd med de arbeidsmåtene PRIDE grunnopplæring tar i bruk. På en skala hvor 5 er maksimalskåre, er samlet snittskåre 4. De er imidlertid ulikt fornøyd med ulike arbeidsmåter. Den arbeidsmåten de er

særlig fornøyd med, er samtalene med PRIDE-lederne. Ni av ti er godt/svært godt fornøyd med disse. Tre av fire er godt/svært godt fornøyd med eksemplene/historiene, samlingen med inviterte gjester, innledningene og drøftingene i plenum, og to av tre er godt/svært godt fornøyd med drøftingene i grupper. Det deltagerne er relativt minst tilfreds med er filmene, øvelsene og arbeidet med Livsboken.

Det kan være på sin plass å understreke at nesten ingen er lite fornøyde med noen av arbeidsmåtene, og at egentlig misfornøyde er så godt som ingen. Men hver tiende er lite fornøyd med filmene og hver tiende er lite fornøyd med arbeidet med Livsboken.

I tillegg til å svare på hvilke arbeidsmåter/arbeidsverktøy de er mest *fornøyd* med, har deltagerne krysset av for de tre arbeidsmåtene de mener har bidratt mest til deres *utbytte* av opplæringen.

Tabell 15. Hvilke arbeidsmåter flest mener har vært viktig for utbyttet

Samtalene med PRIDE-lederne	64 %
Eksemplene/historiene	46 %
Innledningene/forelesningene	41 %
Arbeidet med Livsboken	40 %
Drøftingene i plenum	39 %
Drøftingene i grupper	27 %
Samlingen med inviterte gjester	19 %
Filmene/videoene	17 %
Øvelsene/rollespillene	13 %

For de aller fleste arbeidsmåtene er rekkefølgen for fornøydhet og for utbytte den samme. Men særlig for en arbeidsmåte er det stor forskjell. Når det gjelder samlingen for inviterte gjester, er andelen som er fornøyde med samlingen meget større enn andelen som mener samlingen er nyttig. Tre av fire (72 %) er godt/svært godt fornøyd med samlingen, men bare en av fem (19 %) mener den er en av de tre nyttigste arbeidsmåtene.

PRIDE-lederne

PRIDE-lederne har angitt hvor viktig de mener de samme arbeidsmåtene er for deltagerens læring og forståelse. Tabellen som følger viser deres vurderinger.

Tabell 16. PRIDE-lederens vurdering av hvor viktige de ulike arbeidsformene er for deltagerens læring og forståelse

	Snittskåre	Prosentfordeling		
		Lite/noe viktig	Ganske viktig	Meget/svært viktig
Samtalene med PRIDE-lederne	4.6	1 %	5 %	95 %
Eksemplene/historiene	4.5	2 %	8 %	90 %
Drøftingene i grupper	4.4	2 %	9 %	89 %
Øvelsene/rollespillene	4.2	2 %	13 %	86 %
Arbeidet med Livsboken	4.4	2 %	12 %	85 %
Drøftingene i plenum	4.2	2 %	17 %	80 %
Samlingen med inviterte gjester	3.9	11 %	21 %	68 %
Filmene/videoene	3.8	9 %	25 %	66 %
Innledningene/forelesningene	3.6	14 %	32 %	55 %
<i>Samlet snittskåre</i>	<i>4.4</i>			

Sammenfattet mener flertallet av PRIDE-lederne at de aller fleste arbeidsformene er meget viktige for deltagerens læring og forståelse. Unntakene er innledningene, filmene og samlingen med inviterte gjester. Det er utenfra sett ikke så lett å forstå at PRIDE-lederne mener innledningene er så vidt lite viktige. Én grunn kan være at de blir sett som omstendelig og ordrike, og også som repeterende. I gruppeintervjuene er det flere som mente det. En annen grunn kan være at de blir sett som faglig lite gode. Men vi skal i neste kapittel se at PRIDE-lederne mener Håndboken – med unntak av temaene ”Å oppdra barn” og ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning” – behandler temaene godt. En tredje grunn kan være at PRIDE-lederne har liten tro på forelesning som metode. PRIDE-grunnopplæring vektlegger deltakelse og prosess, innlevelse og refleksjon. Innledninger/forelesninger kan bli oppfattet som kontrært til en slik vektlegging.

Mener deltagerne og PRIDE-lederne det samme?

Deltagerens og PRIDE-ledernes svar er ikke direkte sammenlignbare. Deltagerne har svart på et spørsmål om hvilke tre arbeidsmåte de mener har vært de tre nyttigste. PRIDE-lederne har, på en femdelt skala, vurdert hvor viktig hver enkelt arbeidsmåte har vært for deltagerens læring og forståelse. Vi skal likevel sammenligne deres oppfatninger.

Sammenligningen viser at deltagerne og PRIDE-lederne mener dels likt, dels ulikt om hvilke arbeidsmåter som er viktige for læring og forståelse. De mener likt om at samtale med PRIDE-lederne er det viktigste. De mener ganske likt om at eksemplene/historiene, arbeidet med Livsboken, drøftingene i plenum og i grupper er

viktig. Videre mener de ganske likt om at samlingen med inviterte gjester og filmene ikke er så viktig.

Men når det gjelder innledningene/forelesningene og øvelsene/rollespillene mener de helt ulikt. Deltagerne mener at innledningene er viktige, PRIDE-lederne at de ikke er det. PRIDE-lederne mener øvelsene/rollespillene er viktige, deltagerne at de ikke er det.

Oppsummering

Så godt som alle deltagere og de aller fleste PRIDE-ledere mener at grunnopplæringen går over passe lang tid, og at det er passe mye hjemmeoppgaver, gruppearbeid og pauser. I den beskjedne grad noen ønsker noe annerledes, så ønsker PRIDE-lederne at det skulle være mer gruppearbeid og mer tid til pauser, mens deltagerne ønsker at det skulle være mindre hjemmeoppgaver.

Både deltagere og PRIDE-ledere er svært tilfreds med hvordan lederne gjennomfører opplæringen. De aller fleste deltagerne mener grunnopplæringen er meget engasjerende, og at den er lett å følge opp. Men om lag en av fem mener den er for krevende.

Tre av fire deltager har lest hele eller mesteparten av PRIDE-boken. Det er imidlertid bare drøyt en av to som mener den er lett å forstå, og bare en av tre som synes boken er klart innbydende.

Når det gjelder Livsboken har ni av ti arbeidet med alle eller de fleste oppgavene. Halvparten mener boken er meget lett å forstå, men en av fire har en klar formening om at oppgavene er for krevende, og en av tre om at det er for mange av dem. Det er omtrent ingen som mener at Livsboken ikke bidrar til selvforståelse, men bare tre av fem mener det i sterk grad.

Av grunnopplæringens mange arbeidsmåter, er deltagerne er mest fornøyd med samtalene med PRIDE-lederne (hjemmebesøk/kontorbesøk), dernest med eksemplene/historiene, samlingen med inviterte gjester, innledningene/forelesningene og drøftingene i plenum. Minst fornøyd er de med øvelsene/rollespillene og arbeidet med Livsboken.

Når det gjelder hva som har bidratt sterkest til læring og forståelse mener de noe annerledes. Fremdeles mener de at det er samtalene med PRIDE-lederne samt eksemplene/historiene som er det viktigste – men samlingen med inviterte gjester blir sett som meget *mindre* nyttig enn hyggelig, og arbeidet med Livsboken som meget *mer* nyttig.

De aller fleste PRIDE-lederne mener at de fleste arbeidsmåtene er nyttige. Unntakene er samlingen med inviterte gjester, filmene, og særlig innledningene/forelesningene.

Lederne og deltagerne er samstemte om at samtalene med lederne og eksemplene/historiene er det som er mest nyttig. De er også samstemte om at samlingen med inviterte gjester og filmene betyr relativt mindre. Men PRIDE-lederne mener sjeldnere enn deltagerne at innledningene/forelesningene er viktig, og deltagerne mener sjeldnere enn lederne at øvelsene/rollespillene er viktige.

7. SYNSPUNKT PÅ TEMA

Turen har nå kommet til å se på synspunkt på temaene som blir behandlet i grunnopplæringen. Vi skal først se på deltageres sine synspunkt.

Deltagerne

På en skala fra en til syv (-3 / +3, omregnet til 1 - 7) har deltagerne angitt i hvilken grad de mener det enkelt tema har vært lærerikt, til nytte i hverdagen, og lett å akseptere. Tabellen som følger gir en oversikt over deltageres meninger, angitt som gjennomsnitt for det enkelte tema.

Tabell 17. Deltageres mening om temaene, vist i snittskårer

	Lærerikt	Nyttig i hverdagen	Lett å akseptere temaet	Snitt
Å arbeide i team	5.9	5.8	6.0	5.9
Å møte barns behov for nærhet og tilknytning	6.3	6.2	6.2	6.2
Å håndtere tap	6.3	6.1	5.8	6.1
Å støtte familierelasjonene	6.3	6.0	5.8	6.0
Å oppdra barn	6.0	6.1	6.0	6.0
Å gi barn mulighet til å knytte livslange bånd	6.3	6.1	6.1	6.2
Å leve i forandring	6.1	5.9	6.0	6.0
Å fatte en velbegrunnet beslutning (paneldebatten)	6.1	5.8	5.7	5.9
<i>Totalsnitt</i>	<i>6.2</i>	<i>6.0</i>	<i>6.0</i>	<i>6.1</i>

Den maksimale snittskåren et spørsmål kan få er syv, og variasjonen i snittskårene er fra 5,7 til 6,3. Totalsnittet er 6,1.

Variasjonene som er, skyldes forskjeller i vurderingen av *hvor* lærerikt/nyttig/akseptabelt. Det er så godt som ingen som mener noe tema har vært *lite* lærerikt/nyttig/akseptabelt. På bare ett av spørsmålene¹⁰ er det mer enn en prosent som mener det. Men flere skriver i sine frie kommentarer i spørreskjemaet, at grunnopplæringen ville profitere på å være ”mindre amerikansk”.

Er det så ulikheter i synspunktene til kvinner og menn? Og mellom deltagere flest og deltagere som hadde erfaring som besøkshjem, beredskapshjem eller fosterhjem? Og

¹⁰ Spørsmålet gjelder temaet ”Å gi barnet mulighet til å knytte livslange bånd” hvor fire prosent mener det har vært vanskelig å akseptere det som ble formidlet

mellom deltagere som gikk på grunnopplæringen i 2005 og deltagere som gikk i 2006?

På spørsmålet om det er ulikheter i synspunktene til kvinner og menn, så er svaret at det er noen ulikheter. Ulikhetene går i retning av at kvinnene mener at det har vært noe mer lærerikt, noe mer nyttig, og noe lettere å akseptere det som ble formidlet. Men forskjellene er små (p verdier fra .04 til 0.5), og har ingen praktisk betydning, selv om de er statistisk signifikante.

Det er også noen ulikheter mellom deltagere flest og deltagere som hadde erfaring som besøkshjem, beredskapshjem eller fosterhjem. Deltagerne som var *uten* erfaring som besøkshjem eller beredskapshjem, mener noe oftere enn de som *har* slik erfaring, at temaene har vært lærerike og lette å akseptere. Forskjellene er her noe større (p verdier fra .03 til .004), men de gjelder heller ikke her for alle tema, og heller ikke for alle aspekter ved et tema. Det er ingen forskjeller mellom deltagere med og uten erfaring som fosterforeldre.

På spørsmålet om det er ulikheter mellom deltagere som gikk på grunnopplæringen i 2005 og deltagere som gikk i 2006, er svaret at de som har deltak på grunnopplæringen i 2006 noe oftere mener at de fleste temaene var lærerike, nyttige og/eller enkle å akseptere (p verdier fra .03 til .001). Ulikheten skyldes trolig at opplevelser knyttet til deltagelsen er nyere og derfor kommer tydeligere frem.

Tidsbruk på det enkelte temaene

Deltagerne ble også spurt om de mente det enkelte tema hadde fått passe mye tid. Deltagerne anga sine svar på en syvdelt skala ((-3 / +3, omregnet til 1 til 7). 4 er middelpunktet, dvs. punktet for ”akkurat passe”. Deltagernes svar vises i tabellen som følger.

Tabell 18. Om deltagerne mener det ble brukt "passe" tid på de ulike temaene

	Snitt	Prosentvis fordeling		
		For lite	Passe	For mye
Å arbeide i team	4.4	3 %	82 %	15 %
Å møte barns behov for nærhet og tilknytning	4.2	5 %	83 %	12 %
Å håndtere tap	4.1	4 %	86 %	9 %
Å støtte familierelasjonene	4.2	4 %	86 %	9 %
Å oppdra barn	4.1	7 %	83 %	10 %
Å gi barn mulighet til å knytte livslange bånd	4.2	3 %	87 %	10 %
Å leve i forandring	4.2	3 %	88 %	9 %
Å fatte en velbegrunnet beslutning (paneldebatten)	4.0	7 %	85 %	8 %
<i>Totalsnitt</i>	4.2			

De ulike temaenes snittskåre varierer mellom 4,0 og 4,4. Snittskåre for samtlige temaer er 4,2. Dette betyr at deltagerne – i snitt – mener temaene har fått noe for mye tid, heller enn noe for lite tid. Hovedkonklusjonen er uansett at deltagerne er svært tilfreds med den tiden som ble brukt på det enkelte temaet. Det temaet flest mener det er brukt for mye tid på, er temaet "Å arbeide i team", men ulikheten i forhold til de andre temaene er så liten at den er uten egentlig betydning.

PRIDE-lederne

Hvilke tema er mest sentrale?

På en skala fra en til syv har PRIDE-lederne angitt hvor sentrale de mener de ulike temaene er for oppgaven som fosterforeldre. Tabellen under gir en oversikt over meningene.

Tabell 19. PRIDE-ledernes meninger om hvor sentrale temaene i PRIDE er for oppgavene som fosterforeldre

	Snitt	Prosentvis fordeling		
		Ikke/lite sentralt	Noe sentralt	Meget/svært sentral
Å arbeide i team	6.3	0 %	15 %	85 %
Å møte barns behov for nærhet og tilknytning	6.6	0 %	12 %	88 %
Å håndtere tap	6.6	0 %	8 %	92 %
Å støtte familierelasjonene	6.5	0 %	11 %	89 %
Å oppdra barn	6.4	3 %	10 %	87 %
Å gi barn mulighet til å knytte livslange bånd	6.4	1 %	11 %	88 %
Å leve i forandring	6.4	1 %	12 %	87 %
Å fatte en velbegrunnet beslutning	6.5	1 %	12 %	87 %
<i>Totalsnitt</i>	<i>6.5¹¹</i>			

Det er liten variasjon i PRIDE-ledernes oppfatninger: de aller fleste mener alle temaene er sentrale. Høyest oppnåelig skåre på det enkelte temaet er 7, og PRIDE-ledernes snittskåre på det enkelte tema varierer mellom 6,3 og 6,6. For alle temaene sett under ett er snittskåren 6,5. Omsatt i prosenter: på det temaet *færrest* mener er sentralt ("Å arbeide i team"), mener likevel 85 prosent at temaet er meget/svært sentralt. På det temaet *flest* angir er sentralt ("Å håndtere tap"), mener 92 prosent at temaet er meget/svært sentralt. Forskjellene i synspunkt på hvilke tema som er mest sentrale, utgjør ingen reell forskjell.

Håndbokens behandling av temaene, eksemplene og gruppeoppgavene

Det neste vi skal se på er hvor godt PRIDE-lederne mener Håndboken behandler de ulike temaene, og på hvor gode de mener eksemplene/øvelsene og gruppearbeidene er. Tabellen under viser PRIDE-ledernes oppfatninger, uttrykt ved snittskårer. Maxskåre er 7, middelskåre er 4 og minimumskåre er 1.

¹¹ Snittskåren til PRIDE-lederne kan ikke direkte sammenlignes med snittskåren til deltagerne. PRIDE-lederne har svart på hvordan de vurderer pedagogiske forhold; deltagerne på hvordan de vurderer læring, nytte og akseptabilitet.

Tabell 20. PRIDE-ledernes mening om hvordan Håndboken behandler temaene, samt om eksemplene/øvelsene og om gruppeoppgavene

	Hånd- boken	Eksemplene/ øvelsene	Gruppe- oppgavene	Gjennomsnitts- verdi
Å arbeide i team	5.1	5.2	5.3	5.2
Å møte barns behov for nærhet og tilknytning	4.8	5.3	5.2	5.1
Å håndtere tap	5.4	5.6	5.2	5.4
Å støtte familierelasjonene	5.3	5.5	5.4	5.4
Å oppdra barn	4.4	4.7	4.8	4.6
Å gi barn mulighet til å knytte livslange bånd	4.9	5.1	5.1	5.0
Å leve i forandring	5.0	5.3	5.3	5.1
Å fatte en velbegrunnet beslutning	5.1	5.2	5.1	5.1
<i>Totale snittverdier</i>	<i>5.0</i>	<i>5.2</i>	<i>5.2</i>	<i>5.1</i>

Jevnt over mener PRIDE-lederne at Håndboken behandler temaene godt, og at eksemplene/øvelsene og gruppeoppgavene er gode. På en skala fra en til syv, ligger de fleste snittskårene på femtallet. Totalgjennomsnittet er 5,1, altså noe lavere enn for temaenes sentralitet hvor totalgjennomsnittet er 6,5. Hovedkonklusjonen må være at PRIDE-lederne mener de fleste temaene, eksemplene/øvelsene og gruppeoppgavene fungerer godt, om enn ikke svært godt.

Temaet ”Å oppdra barn” skiller seg fra de øvrige temaene. På dette temaet er PRIDE-lederne relativt mindre tilfredse – både med hvordan temaet blir behandlet i Håndboken, med eksemplene/øvelsene og med gruppearbeidene. Bare hver tredje (31 %) mener Håndboken behandler temaet meget godt (skåre 6 eller 7), og hver sjettede (16 %) mener den behandler temaet meget dårlig (skåre 1 eller 2). Bare hver tredje (34 %) mener eksemplene er meget gode og bare noe flere (38 %) at gruppeoppgavene er meget gode.

I PRIDE-ledernes frie kommentarer er det mange som skriver at temaet blir behandlet for ”amerikansk”, og at det gir lite hjelp for deltagernes omsorg for et fremtidig fosterbarn.

Også temaet ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning” blir vurdert som relativt dårlig behandlet i Håndboken. Bare to av fem (42 %) PRIDE-ledere mener Håndboken behandler temaet på en meget god måte, og hver åttende (13 %) at den behandler temaet meget dårlig. Men for dette temaet – i motsetning til for temaet ”Å oppdra barn” – er det kun Håndbokens behandling det er misnøye med. Med

eksemplene/øvelsene og gruppeoppgavene er PRIDE-lederne omtrent like tilfredse som med eksemplene/øvelsene og gruppeoppgavene på de øvrige temaene (altså unntatt på temaet ”Å oppdra barn”).

I PRIDE-ledernes frie kommentarer er det flere som skriver at Håndboken sin innledning formidler misforstått tilknytningsteori.

I gruppeintervjuene med PRIDE-ledere og PRIDE-seniortrenere, var det de samme temaene som merket seg ut som problematiske. Flere fortalte at de hadde justert innholdet i disse to samlingene. På temaet ”Å oppdra barn”, fortalte noen av de baserte temasamlingen på forståelsesbidrag fra den danske psykologen Jesper Juul, andre at de baserte seg på Marte meo metodens prinsipper for utviklingsstøttende kommunikasjon, mens atter andre at de baserte seg på teori og metode fra Parent Management Training (PMTO). På temaet ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning”, ble innledningene justert slik at de var mer i overensstemmelse med tilknytningsteori slik denne blir forstått og empirisk bekreftet.

Verken i gruppeintervjuene eller i de frie kommentarene i spørreskjemaet var det noen av de øvrige temaene som ble trukket sterkt frem, selv om det var mer enkeltstående meninger om dem.

Nyutviklinger

PRIDE-ledere formidlet i gruppeintervjuene at de hadde justert innledningene, og også utviklet nye øvelser/rollespill og nye gruppeoppgaver. I spørreskjemaene ble PRIDE-lederne spurt om de hadde utviklet og tatt i bruk nye innledninger, nye øvelser/rollespill eller nye eksempler/historier.

Drøyt to av fem PRIDE-ledere (44 %) har utviklet nye *innledninger* i stedet for de som står i Håndboken, de fleste av dem på bare ett eller to temaer. Men femten prosent har utviklet nye innledninger på minst halvparten av temaene, og ti prosent har gjort det på samtlige. Det temaet flest har utviklet ny innledning på, er – ikke overraskende – temaet ”Å oppdra barn”.

Det er relativt færre PRIDE-ledere som har utviklet og tatt i bruk nye *øvelser/rollespill*. Bare drøyt hver fjerde (28 %) har gjort det, og bare seks prosent har gjort det på minst halvparten av temaene, og bare tre prosent på samtlige. Igjen er det på temaet ”Å oppdra barn” som flest har utviklet nye øvelser.

Nyutviklingen har vært størst når det gjelder utvikling av nye *eksempler/historier*. To av tre PRIDE-ledere (69 %) har utviklet nye eksempler eller historier; to av fem (41 %) på minst halvparten av temaene, og en av fire (27 %) på samtlige temaer. Også når det gjelder nye eksempler/historier er det temaet ”Å oppdra barn” som har fått flest nye.¹²

Det er rimelig at nyutviklingen er større når det gjelder eksempler og historier, enn når det gjelder innledninger og særlig når det gjelder øvelser/rollespill. Et vesentlig formål med at grunnopplæringen skal ledes av én konsulent og én fosterforelder, er nettopp av fosterforeldren skal bidra med erfaringer fra ”det levde fosterforeldreliv”. Noen erfaringer vil trolig ha vist seg å være særlig illustrerende og/eller aktiverende for tanke og sinn, og derfor blitt videreutviklet til eksempler og historier som inngår som mer eller mindre faste innslag i hver påfølgende grunnopplæring.

Det er også rimelig at det er relativt mye nyutvikling når det gjelder innledningene. Både i gruppeintervjuene og i PRIDE-ledernes frie kommentarer i spørreskjemaene, kom det frem at mange opplever innledningene som omstendelige og repeterende, og dermed som lite engasjerende og motiverende. Særlig blir det opplevd slik når flere tema ble behandlet i en og samme samling. Flere kommenterte også på at målsettingen for den enkelte samlingen kom for utydelig frem i innledningene.

Er det så de samme PRIDE-lederne som er nyutviklende på flere områder? Ja, langt på vei er det slik. De som har utviklet mange nye innledninger, har ofte også utviklet mange nye eksempler/historier og – til dels – nye øvelser/rollespill (som er det området det er minst nyutvikling på). ”Nyutviklerne” har noe mer erfaring som PRIDE-leder enn de øvrige ($r = .18, p < .04$). Mellom PRIDE-konsulenter og PRIDE-fosterforeldre er det imidlertid ingen forskjell.

Oppsummering

Deltagerne mener i høy grad at temaene som inngår i PRIDE er både lærerike, nyttige og lette å akseptere. De er også meget godt tilfredse med tiden som er brukt på det enkelte tema.

¹² Vi har tidligere sett at deltagerne er like tilfredse med temaet ”Å oppdra barn”, som med de øvrige temaene. En mulig årsak kan være at det er ”nye” versjoner som deltagerne har vurdert.

Rundt ni av ti PRIDE-ledere mener at alle temaene som inngår i grunnopplæringen er meget sentrale tema. De mener også Håndboken behandler de fleste temaene bra, og at de fleste eksemplene/øvelsene og gruppeoppgavene er gode. Det er imidlertid ett tema som skiller seg ut. Temaet ”Å oppdra barn” blir vurdert som svakere både når det gjelder innledninger, eksempler/ øvelser og gruppeoppgaver. Temaet ”Å møte barns behov” blir vurdert som svakere når det gjelder innledningen.

To av tre PRIDE-ledere har utviklet nye eksempler og historier, to av fem har utviklet nye innledninger og en av fire har utviklet nye øvelser og rollespill. Nyutviklingen er særlig stor på temaet de mener Håndboken behandler dårligst – ”Å oppdra barn”.

8. DEN FELLES BESLUTNINGEN

PRIDE-grunnopplæring sin tosidige hovedmålsetting er å styrke potensielle fosterforeldres forutsetninger for å gi sårbare barn som ikke kan bo trygt med sine foreldre gode utviklingsbetingelser, og å gi både deltagere og PRIDE-ledere et godt grunnlag for å fatte en velbegrunnet beslutning om de kan og vil bli fosterforeldre.

Beslutningen skal fattes i det siste hjemmebesøket/samtalen. Men samtidig var det i gruppeintervjuene med PRIDE-lederne samstemthet om at beslutningen ikke skal komme som en overraskelse for noen av partene, og at det ved tredje hjemmebesøk i hovedsak var – eller ble – klart hva beslutningen kom til å være. Hvis PRIDE-lederne er i tvil om en deltager har de nødvendige ferdighetene, vil de ta opp behovet for å styrke en eller flere ferdigheter, de vil foreslå arbeidsoppgaver som kan styrke ferdighetene og de vil ofte gjennomføre ekstra hjemmebesøk/samtale(r).

Vi skal se i det følgende se hva deltagerne som inngår i denne undersøkelsen besluttet seg for.

Deltagerne

Svarene fra deltagerne må vurderes i lys av at det trolig først og fremst er deltagere som har besluttet å bli fosterforeldre, som har svart på spørreskjemaet. Både deltagere som ikke gjennomførte grunnopplæringen og deltagere som bestemte seg for ikke å bli fosterforeldre og/eller som ikke ble klarert, er trolig underrepresentert.

Av deltagerne som inngår i undersøkelsen, er det under en prosent som besluttet ikke å bli fosterforeldre. Noen (12 %) foretok en ”halvveis” beslutning – de besluttet å bli fosterforeldre, men ikke *nå*. De aller fleste (88 %) besluttet seg altså for å bli fosterforeldre *nå*. Undersøkelsen gir imidlertid ikke kunnskap om de besluttet å ville bli fosterforeldre for et uspesifisert barn, eller om de hadde spesifikasjonskrav mht. alder, kjønn, problemomfang, problemtype eller annet.

Om deltagerne besluttet å bli fosterforeldre *nå* eller senere, er uten sammenheng med om de har egne barn eller ei, eller med om de har erfaring som besøkshjem, beredskapshjem, fosterhjem eller ei. Men den hadde noe sammenheng med om deltageren var enslig eller ei. Enslige besluttet noe oftere at de ikke ville bli fosterforeldre *nå* (43 % vs 11 %, $r = -.14$, $p < .02$).

Hvor sikre var deltagerne på sine beslutninger? Og har grad av sikkerhet noen sammenheng med hvilken beslutning de tok? Tabellen under gir en oversikt.

Tabell 21. Sikkerhet på beslutning, sammenholdt med beslutningen som ble tatt

	Å bli fosterforeldre nå	Å bli fosterforeldre, men ikke nå
Helt sikker	73 %	38 %
Ganske sikker	22 %	30 %
Mer sikker enn usikker	5 %	14 %
Usikker	1 %	19 %

χ^2 : 53,191, df: 3, $p < .001$

Tabellen viser at deltagerne som hadde besluttet å bli fosterforeldre, men ikke nå, hadde vært mer usikre på sin beslutning enn de øvrige. Det å beslutte å bli fosterforelder på et senere tidspunkt, synes å være både en uklar og en usikker beslutning.

Mener så deltagerne at partneren deres hadde fattet samme beslutning som dem selv? Så godt som alle gjorde det ($r = .96$, $p < .001$). Men *graden* av enighet var sterkere når beslutningen var klarere. Tabellen som følger gir en oversikt.

Tabell 22. "Hvor enige var du og din ektefelle/samboer?"

	Helt enige	Ganske enige	Mer enige enn uenige	Uenige
Besluttet å bli fosterforelder nå	82 %	15 %	3 %	0 %
Besluttet ikke å bli fosterforelder nå	59 %	41 %	0 %	0 %

χ^2 : 13.842, df:2, $p < .001$

Vi ser av tabellen at fire av fem som hadde fattet en entydig beslutning, mener at partneren hadde vært helt enig i den. Blant de som fattet en uklar beslutning mener tre av fem det samme.

Når det gjelder enighet mellom dem selv og PRIDE-lederne mener 84 prosent at de var helt enige, og ytterligere 15 prosent at de var ganske enige. Ingen mener at de var uenige. Om beslutningen var klar eller mer uklar, er uten betydning for hvor enige deltagerne mente de og PRIDE-lederne hadde vært.

Når deltagerne mener de og PRIDE-lederne ikke var helt enige, hva var de ikke helt enige om? Var det deltagerne som ville bli fosterforeldre, og PRIDE-lederne som sa at de ikke kunne? Eller var det deltagerne som ikke ønsket å bli fosterforeldre nå, men som PRIDE-lederne mente burde bli det? Det var mest det siste. Av deltagerne som hadde besluttet at de ville bli fosterforeldre, mener bare to prosent at PRIDE-lederne

hadde besluttet at de ikke kunne. Av deltagerne hadde besluttet at de ville bli fosterforeldre, men senere, mener tre av fire at PRIDE-lederne hadde besluttet at de kunne bli fosterforeldre nå, og en av fire at PRIDE-lederne hadde besluttet som dem selv – altså at de kunne bli fosterforeldre, men ikke nå.

I hvilken grad mener så deltagerne at tema og arbeidsmåter i PRIDE hadde hatt betydning for beslutningen de var kommet frem til? Deltagerne har, på en femdelt skala, angitt hvor stor betydning ulike forhold har hatt.

Tabell 23. Deltagernes mening om i hvilken grad tema og arbeidsmåter har hatt betydning for deres beslutning

	I svært liten/ liten grad	I noen grad	I stor/svært stor grad
Samtalene med lederne/hjemmebesøk	12 %	22 %	66 %
Temaene som ble tatt opp	18 %	39 %	44 %
Dialogene og drøftingene på kurset	16 %	40 %	45 %
Arbeidet med Livsboken	28 %	54 %	36 %
Innspillene fra de andre deltagerne	38 %	38 %	24 %

Tabellen viser at det er samtalene med lederne deltagerne mener har hatt størst betydning for den beslutningen de kom frem til. To av tre mener dette var viktig. Det er rimelig at de mener det. Vi har sett at beslutningen som skal fattes skal være et løpende tema mellom PRIDE-ledere og deltagerne. Også temaene som ble tatt opp, hadde betydning, men mindre. Det deltagerne mente hadde hatt minst betydning, var arbeidet med Livsboken og innspillene fra de andre deltagerne. Drøyt en av fire mente at arbeidet med Livsboken hadde hatt liten eller ingen betydning, og to av fem mente det samme om innspillene fra de andre deltagerne. Samtidig er det slik at det er relativt sterke samvariasjoner mellom hva en deltager mener om nytteverdien av ett element, og hva han/hun mener om nytteverdien av de andre elementene (r fra .42 til .79).

PRIDE-lederne

PRIDE-lederne har svart på spørsmål om hvor mange deltagerne som begynte på den siste grunnopplæringen de var leder for, hvor mange som sluttet underveis, og hvor mange som ble klarert, dvs. gitt en generell godkjenning. Tabellen under gir en oversikt.

Tabell 24. PRIDE-ledernes siste grunnopplæring: Fra kursstart til klarering

Begynte på grunnopplæringen	1168 ¹³
Gjennomførte	1087 (93 %)
Ble klarert	990 (91 %)

¹³ Ett par er regnet som én

Vi ser at av de som begynte på PRIDE-ledernes siste grunnopplæring, gjennomførte 93 prosent. Det vil si at syv prosent trakk seg underveis. Det å trekke seg underveis i grunnopplæringen, kan ha mange årsaker. Kurset kan ha vist seg å være mer arbeidskrevende enn deltagerne forutså. Det kan ha skjedd ting i deltagerens liv, som gjør det vanskelig eller umulig å fortsette på kurset. Men den viktigste årsaken er trolig at kurset gir informasjon som gjør at deltagerne vurderer at det å være fosterforeldre ikke vil passe for dem, slik de selv og deres livssituasjon er. Slik sett kan det å trekke seg fra kurset forstås som en beslutning som blir tatt underveis heller enn ved avslutning. En slik forståelse blir støttet ved at det bare var en tredjedel (35 %) av de som sluttet, som PRIDE-lederne gjerne skulle sett hadde fortsatt.

I gruppeintervjuene ble det formidlet at deltagerne PRIDE-lederne mente ikke kunne make å tilegne seg de nødvendige ferdighetene, kunne bli hjulpet til å slutte. Det å hjelpe en deltager til å slutte, kunne være riktig for deltagerens egen del, men også nødvendig for å beskytte gruppen og gruppeprosessen. Spissformulert: deltagerne kan slutte på eget initiativ, de kan veiledes ut, eller de kan kastes ut.

Av de som gjennomførte ble 91 prosent klarert som fosterforeldre. Beregnet ut fra alle som begynte på opplæringen, er ”svinnnet” på 15 prosent.¹⁴

Opplysningene fra deltagerne og PRIDE-lederne stemmer dårlig overens. Dette forklares best ved at deltagerutvalget trolig er skjevt.

Flere PRIDE-ledere ga i gruppeintervjuene uttrykk for at det kunne være vanskelig å fatte beslutning om godkjenning, og også at det kunne oppleves som et press i retning av å godkjenne flest mulig. Tre forhold kunne hver for seg bidra til at deltagerne ble klarert, selv om det heftet usikkerhet ved om de hadde de nødvendige forutsetninger – eller i PRIDE-termer – om de hadde de nødvendige ferdighetene. At det er et stort behov for fosterforeldre var ett slikt forhold. Det at de var kommet så tett inn på deltagerne og sett den utvikling de hadde hatt, var et annet. Det ble kommentert på at det kunne være utfordrende å ha sett den positive utviklingen en deltager kunne ha hatt, og samtidig erkjenne at utviklingen likevel ikke var omfattende nok eller stor nok. Ressursene som er investert i grunnopplæringen var et tredje forhold.

¹⁴ PRIDE-ledernes opplysninger om frafalls- og klareringsandel stemmer godt overens med 2006-tall fra fosterhjemtjenestene. Gjennomføringsprosenten var da 92 prosent. Klareringsprosenten for de som gjennomførte var 94 prosent. Beregnet ut fra alle som begynte på opplæringen, var ”svinnnet” på 14 prosent.

At det er et ønske fra PRIDE-lederne om at deltagerne skal kunne nå opp til ferdighetskravene, blir illustrert ved at de – i sitt siste kurs – ba nesten halvparten (46 %) av deltagerne om å utføre ekstra arbeid/fordypninger/refleksjoner for å tilegne seg eller styrke en eller flere ferdigheter.

Likevel: i ettertid og med ettertanke, er det ”bare” en av ti PRIDE-ledere (12 %) som mener at de klarerte deltagerne som egentlig ikke burde ha blitt klarert.

Det er ingen sammenheng mellom at deltagerne ble bedt om å utføre ekstra arbeid/oppgaver og det å angre på klarering, men det er en svak sammenheng mellom ekstra arbeid/oppgaver og grad av enighet mellom PRIDE-lederne. Når deltagerne ikke var bedt om å utføre ekstra arbeid/oppgaver var de to PRIDE-lederne helt enige i 85 prosent av beslutningene, mot 73 prosent når deltagerne var bedt om dette.

Som en absolutt hovedregel sier PRIDE-lederne at de og co-lederen var enige om den beslutningen som ble tatt. Fire av fem (80 %) sier at de var helt enige, og ytterligere nesten en av fem (18 %) at de var mer enige enn uenige. Bare to prosent sier at de var mer uenige enn enige, og ingen at de var direkte uenige.

Oppsummering

Det er viktig å gjøre oppmerksom på at utvalget av deltagerne trolig er underrepresentert når det gjelder deltagerne som har sluttet underveis og deltagerne som ikke ble generelt godkjent som fosterforeldre.

Så godt som alle deltagerne i utvalget sier de besluttet at de kunne og ville bli fosterforeldre, men hver tiende av dem besluttet at det ikke skulle skje nå. De som hadde tatt en slik mer uklar beslutning var mer usikre på beslutningen sin enn de øvrige, og de mente sjeldnere at de og partneren deres var ubetinget enige om den.

Det ligger i sakens natur at deltagerne mener samtaler med lederne var det elementet som hadde hatt størst betydning for beslutningen de hadde tatt. Elementene de mener hadde hatt minst betydning var innspillene fra deltagerne på kurset, og også arbeidet med Livsboken.

I PRIDE-ledernes siste grunnopplæring sluttet syv prosent av deltagerne underveis. Av de som gjennomførte opplæringen ble ni av ti godkjent. PRIDE-lederne ga i gruppeintervjuene uttrykk for at vurderingen kunne være vanskelig, og at det kunne

være kryssende hensyn som måtte avveies. Men som en absolutt hovedregel var de to PRIDE-lederne enige om den beslutningen som ble tatt.

9. OM NYTTEVERDI FOR FOSTERFORELDRESKAPET

Så langt i rapporten har vi sett hva deltagerne og PRIDE-ledere mener om nytten de ulike arbeidsmåtene og temaene i grunnopplæringen har hatt for *læring*, dvs. for tilegnelse av kunnskap, forståelse og ferdigheter. I dette kapitlet skal vi se hva de mener om nytten for *utøvelsen* av sentrale fosterforeldre-oppgaver. Vi skal videre se om grunnopplæringen setter noen spor i PRIDE-fosterforeldrenes faktiske virke. Til slutt skal vi se hva deltagerne, PRIDE-lederne og fosterhjemtjenestene mer overordnet mener om grunnopplæringens nytteverdi.

Vi har to innfallsvinkler for å få kunnskap om PRIDE-deltagerne mener grunnopplæringen har vært til nytte for deres fosterforeldreskap. Den første er å se på meningen til de av deltagerne som senere har blitt fosterforeldre, dvs. som har fått et fosterbarn plassert. Den andre er å se på funn fra undersøkelsen ”Slik fosterforeldre ser det – II” (Havik 2007).

Nytteverdi for fosterforeldreskapet – utvalg II

Deltagerne – *bare* de som var blitt fosterforeldre etter avsluttet grunnutdanning – har tatt stilling til om de mener temaene som blir behandlet og fire ulike arbeidsmåter har bidratt positivt til utføringen av tre oppgaver som er sentrale for fosterforeldre: omsorgen for fosterbarnet, samarbeidet med barneverntjenesten og samarbeidet med barnets foreldre. Alle tre oppgavene blir fokusert i grunnopplæringen. PRIDE-lederne har tatt stilling til om de *tror* temaene og arbeidsmåtene bidrar positivt.

Vi gjør oppmerksom på at det deltagerne og PRIDE-lederne har tatt stilling til, er nytten av temaene og av fire arbeidsmåter, ikke nytten av ”hele” PRIDE. Vi har tidligere sett at både deltagerne og PRIDE-ledere mener at *kombinasjonen* av ulike tema og arbeidsmetoder har stor betydning for læringsutbyttet – med andre ord at helheten er mer enn summen av de enkelte delene. Hva deltagerne, PRIDE-lederne og fosterhjemtjenestene mer overordnet mener om nytten ved PRIDE, blir formidlet i det siste avsnittet i dette kapitlet.

Tabellen under viser hva deltagerne som har blitt fosterforeldre og PRIDE-lederne henholdsvis mener og tror om temaenes og de fire arbeidsmåtenes betydning for den daglige omsorgen for fosterbarnet. For å lette oversikten, viser vi bare andelene som mener de har hatt stor/svært stor betydning.

Tabell 25. Den daglig omsorgen for fosterbarnet: Andelene som mener temaene og arbeidsmåtene har stor/svært stor betydning

	Deltagere (som nå er fosterforeldre)	PRIDE- ledere
Samtalene med lederne (hjemmebesøk)	57 %	64 %
Temaene som ble tatt opp	50 %	59 %
Dialogene og drøftingene på kurset	44 %	52 %
Arbeidet med Livsboken	30 %	51 %
Innspillene fra de andre deltagerne	23 %	26 %

Tabellen viser for det første at deltagerne/fosterforeldrene og PRIDE-lederne er relativt samstemte om hva de henholdsvis mener/tror har størst positiv betydning for den daglige omsorgen for fosterbarnet. Begge mener det er samtalene med lederne, temaene som blir tatt opp, samt dialogene og drøftingene som er viktigst. Begge mener også at innspillene fra de andre deltagerne er mindre viktige. Men når det gjelder nytten av Livsboken, vurderer de ulikt. Klart færre deltagere enn PRIDE-ledere mener Livsboken har stor/svært stor betydning for den daglige omsorgen for fosterbarnet.

Hva mener så deltagerne (fosterforeldrene) og PRIDE-lederne om temaene og arbeidsmåtenes bidrag til samarbeidet med barneverntjenesten? Tabellen under gir en oversikt.

Tabell 26. Samarbeidet med barneverntjenesten: Andelene som mener temaene og arbeidsmåtene har stor/svært stor betydning

	Deltagere (som nå er fosterforeldre)	PRIDE- ledere
Samtalene med lederne (hjemmebesøk)	59 %	54 %
Temaene som ble tatt opp	49 %	60 %
Dialogene og drøftingene på kurset	40 %	49 %
Arbeidet med Livsboken	19 %	28 %
Innspillene fra de andre deltagerne	21 %	27 %

Tabellen viser at også for samarbeidet med barneverntjenesten, mener både deltagerne og PRIDE-lederne at det er samtalene med lederne, temaene, samt dialogene og drøftingene som gir/vil gi de største bidragene. Begge tillegger arbeidet med Livsboken og innspillene fra de andre deltagerne relativt mindre betydning.

Vi skal så se hva deltagerne mener og PRIDE-lederne tror om temaenes og arbeidsmåtenes positive bidrag til samarbeidet med barnets foreldre.

Tabell 27. Samarbeidet med barnets foreldre: Andelene som mener temaene og arbeidsmåtene har stor/svært stor betydning

	Deltagere (som nå er fosterforeldre)	PRIDE- ledere
Samtalene med lederne (hjemmebesøk)	54 %	68 %
Temaene som ble tatt opp	52 %	76 %
Dialogene og drøftingene på kurset	41 %	70 %
Arbeidet med Livsboken	29 %	42 %
Innspillene fra de andre deltagerne	20 %	33 %

Tabellen viser at også for samarbeidet med barnets foreldre, er det samtalene med lederne, temaene og dialogene og drøftingene på kurset som blir tillagt størst betydning, og arbeidet med Livsboken og innspillene fra de andre deltagerne minst betydning.

Det er særlig to funn vi kan trekke ut av de tre tabellene. Det ene er at deltagere og PRIDE-ledere har samme mening om hvilke av de fem elementene er/vil være til størst nytte. Begge mener samtalene med lederne, temaene samt dialogene og drøftingene på kurset er det som bidrar/vil bidra mest til de sentrale fosterforeldreoppgavene. Begge mener arbeidet med Livsboken og innspillene fra de andre deltagerne er mindre viktige.

Det andre er at PRIDE-lederne ser bidragene fra alle elementene som større enn hva deltagerne gjør. Forskjellene er særlig store når det gjelder oppgaven å samarbeide med barnets foreldre, men er statistisk signifikante også på de aller fleste av de to andre oppgavene.

Vi kan også trekke ut et tilsynelatende paradoks. Paradokset er at deltagerne mener innspillene fra de andre deltagerne har vært – relativt sett – lite nyttig for de tre sentrale oppgavene, *samtidig* som svært mange av dem trekker frem kontakten med de øvrige deltagerne som noe av det beste med PRIDE, ved siden av ledernes egenskaper og kunnskaper. Vi ser dette i deltagerens frie kommentarer i spørreskjemaet. Tre av fire deltagere svarte på et åpent spørsmål om hva de mener er det beste med PRIDE. 83 prosent av dem skriver at det beste med PRIDE er kontakten med andre likesinnede.¹⁵ Paradokset er trolig bare tilsynelatende et paradoks: det må skilles mellom den sosiale utveksling og det å være sammen om en felles intensjon – og det å ha faglig utbytte.

¹⁵ 78 prosent skriver at det er PRIDE-lederne.

Nytteverdi for fosterforeldreskapet – utvalg III

I dette avsnittet skal vi se hva fosterforeldre som har vært fosterforeldre relativt lenge – og som har gjennomført PRIDE-grunnopplæring – mener om nytteverdien. Vi trekker på funn fra spørreskjemaundersøkelsen ”Slik fosterforeldre ser det – II”, som Barnevernets utviklingscenter gjennomførte i 2005 (Havik 2007). Formålet med undersøkelsen var å få kunnskap om fosterforeldres erfaringer og synspunkt på sentrale aspekter ved det å være fosterforeldre. Utvalget består av 867 fosterforeldre¹⁶. I snitt hadde de vært fosterforeldre for fosterbarnet de hadde da undersøkelsen ble gjennomført, i litt over fem år. En tredjedel av dem (35 %) hadde gjennomført PRIDE-grunnopplæring. Det er denne tredjedelen vi her skal bruke for å se hva fosterforeldre som har vært fosterforeldre en stund, mener om nytten av PRIDE.

PRIDE-grunnopplæring sikter eksplisitt mot å gi deltagerne gode forutsetninger for å yte god omsorg for fosterbarnet, for å samarbeide med barnevernet og for å samarbeide med barnets foreldre. Fosterforeldrene anga om – og i hvilken grad – de mente grunnopplæringen hadde vært til nytte for utføringen av disse tre oppgavene. Tabellen som følger viser fosterforeldrenes vurderinger¹⁷.

Tabell 28. Fosterforeldrenes vurdering av nytte. (Data fra ”Slik fosterforeldre ser det – II)

	Meget nyttig	Nyttig	Lite nyttig	Bortkastet
Omsorgen for fosterbarnet	33 %	52 %	13 %	1 %
Samarbeidet med barnevernet	38 %	45 %	14 %	3 %
Samarbeidet med barnets foreldre	34 %	45 %	18 %	3 %

Vi ser av tabellen at de aller fleste av fosterforeldrene mente grunnopplæringen hadde vært til nytte for dem – og omtrent like mye til nytte i forhold til alle de tre oppgavene. Åtte av ti mente at opplæringen hadde vært nyttig/meget nyttig for alle de tre arbeidsoppgavene, og så godt som ingen mente at den hadde vært bortkastet.

Setter opplæringen noen spor?

Vi har sett at deltagere som har gått på PRIDE-grunnopplæring relativt nylig, mener arbeidsmåtene og temaene bidro sterkt til læring, om enn ikke alle arbeidsmåtene i samme sterke grad. Vi har i forrige avsnitt sett at fosterforeldre som har gått på

¹⁶ Svarprosenten er 73 prosent

¹⁷ Funn fra utvalg I og utvalg II er ikke direkte sammenlignbare. Utvalg II gir informasjon om hva fosterforeldre mener om hvilken nytte temaene og fire arbeidsmåter har for de tre sentrale fosterforeldre-oppgavene. Utvalg III gir informasjon om en *global* vurdering av PRIDE sin nytte for de samme oppgavene.

PRIDE for lengre tid siden, mente PRIDE hadde vært til nytte for dem i deres utøvelse av fosterforeldreoppgaver.

Det er imidlertid en forskjell på det å mene at en opplæring er til nytte, og det at opplæringen setter spor. Det vi nå skal se på, er om fosterforeldre som har gjennomført PRIDE, på en eller flere måter skiller seg fra de som ikke har denne opplæringen.

Det kan sies å være urimelig å forvente at en opplæring som rett nok er ganske omfattende, men som likevel ikke er et heltidsstudium og som ikke går over svært lang tid, skal sette varige spor. Det er også slik at vi ikke har noen mulighet til å sammenligne fosterforeldre med og uten PRIDE, i deres konkrete handlinger og samhandlinger. Det vi imidlertid har mulighet for, er å se om det kan spores noen ulikheter når det gjelder erfaringer og synspunkt.

Vi skal i det følgende se om det er ulikheter når det gjelder å oppleve seg godt forberedt da barnet ble plassert, og om det er ulikheter når det gjelder erfaringer og synspunkt vedrørende omsorgen for fosterbarnet, samarbeidet med barnevernet og samarbeidet med barnets foreldre. Vi skal se på dette ved å sammenligne fosterforeldrene som har PRIDE med fosterforeldre som ikke har det.

Ved oppstart av plasseringen

En sentral målsetting for PRIDE-grunnopplæring er å forberede fosterforeldre på fosterforeldreoppgaven. Var det så noen forskjell mellom fosterforeldre med og uten PRIDE på det å oppleve seg som forberedt, da fosterbarnet ble plassert? Det var det. Fosterforeldre med PRIDE mente oftere at de var godt forberedt ($r = .17, p < .001$).

Omsorg for fosterbarnet

Spørreskjemaundersøkelsen stilte ikke spørsmål om fosterforeldrenes konkrete omsorgsutøvelse. Men den viste at PRIDE-fosterforeldre ikke skilte seg fra andre fosterforeldre når det gjaldt hvordan de vurderte barnets problemomfang, ei heller når det gjaldt hvor omfattende forsterkingstiltak de mottok. De mente verken oftere eller sjeldnere enn øvrige fosterforeldre at veiledning er viktig. Nesten alle fosterforeldrene mente det, og nesten alle mente veiledningen burde rette seg mot forhold ved fosterbarnet. Det er imidlertid en svak tendens til at PRIDE-fosterforeldre mente det enda oftere enn andre fosterforeldre ($r = .08, p < .03$).

PRIDE-fosterforeldre syntes verken oftere eller sjeldnere enn andre at det å være fosterforeldre hadde vært ”verdt det”, og de hadde verken oftere eller sjeldnere vurdert å si opp fosterhjemsavtalen. Men jo mer *tilfredse* de var med grunnopplæringen, jo sjeldnere hadde de overveiet det ($r = .19$, $p < .001$). Slik illustreres trolig en sentral praksiskunnskap: det er ikke bare hva man erfarer som har betydning, men også hva man synes om erfaringene.

Samarbeid med barnets foreldre

Heller ikke hvordan fosterforeldre konkret samhandler med barnets foreldre, kan vurderes gjennom en spørreskjemaundersøkelse. Men en spørreskjemaundersøkelse kan gi informasjon om hvordan fosterforeldrene oppfatter sin relasjon til foreldrene, og om hvordan de vurderer aspekter ved foreldrenes og barnas samvær.

Det er ikke mange – og heller ikke sterke – spor vi finner. De sporene vi finner peker i retning av at PRIDE fosterforeldre har noe mer oppmerksomhet rettet mot å etablere en god relasjon til barnets foreldre. PRIDE fosterforeldrene mente noe oftere at veiledning burde rette seg mot forholdet til barnets foreldre ($r = .10$, $p < .03$), og de mente noe oftere at de hadde et godt forhold til barnets foreldre i dag ($r = .10$, $p < .008$), *selv om* de ikke mente de hadde det i begynnelsen.

PRIDE-fosterforeldrene opplevde videre noe mindre belastning ved barnets samvær med foreldrene ($r = .09$, $p < .01$), og mente noe sjeldnere at barnet ser dem alene som sine nærmeste personer. Denne siste sammenhengen er imidlertid meget svak, og når bare så vidt signifikansnivå ($r = .07$, $p < .04$). Og PRIDE fosterforeldre *ønsker* verken oftere eller sjeldnere at det var dem alene barnet så som sine nærmeste personer.

Samarbeid med barneverntjenesten

I barnevernkretser har det – i mer eller mindre seriøse vendinger og sammenhenger – blitt fremholdt at PRIDE fosterforeldre er krevende fosterforeldre. Det har blitt fremholdt at grunnopplæringen gir deltagerne urealistiske forventninger til hva saksbehandler i barneverntjenesten kan få til, og forventninger om et samarbeid som i praksis er helt urealistisk. Er det så ulikheter mellom fosterforeldre som har gjennomført grunnopplæringen og andre fosterforeldre, når det gjelder synspunkt på barneverntjenesten og samarbeidet med den?

Det var ingen forskjeller mellom PRIDE-fosterforeldre og andre når det gjaldt deres vurdering av saksbehandlers interesse og engasjement, og av saksbehandlers kompetanse. PRIDE-fosterforeldre mente like ofte som andre fosterforeldre at barneverntjenesten så dem som samarbeidspartnere, og de mente like ofte som andre at en person fra barnevernet var en viktig støtte for dem i deres gjerning som fosterforeldre. Det var ingen ulikhet mellom hvordan de og andre fosterforeldre vurderte barnevernets oppfølging/støtte og barnevernets tilsyn/kontroll.

Avslutning

Sporene vi finner fra PRIDE-opplæringen er ikke mange, og de er ikke meget sterke. Men de er i tråd med målsettinger og grunnleggende ideologier. I forlengelsen av dette; PRIDE-fosterforeldre hadde deltatt noe mer på kurs og seminarer ($r = .09$, $p < .04$), og de mente noe oftere enn de andre fosterforeldre at det å gå på kurs burde være en *plikt* ($r = .13$, $p < .01$).

Har det vært verdt det?

Vi har i kapittel 6 sett hva deltagere og PRIDE-ledere mener om nytten ved ulike arbeidsmetoder, og i kapittel 7 hva de mener om nytten ved ulike tema. Den overordnede konklusjonen er de mener at så vel arbeidsmetodene som temaene er nyttige for *læring*, om enn at noen er enda mer nyttige enn andre.

Vi har i avsnittet rett over sett at fosterforeldre som har vært fosterforeldre en stund, mener at grunnopplæringen de har gjennomført har vært nyttig i forhold til *praksis*.

Til slutt har vi sett at vi faktisk kan se noen svake spor av grunnopplæringen, opptil flere år etter at grunnopplæringen er gjennomført.

Vi skal avslutte presentasjonen av funn ved å se om deltagere, PRIDE-ledere og fosterhjemtjenestene mener at grunnopplæringen er ”verdt det”, i forhold til kostnadene ved den. Men aller først skal vi se kort på deltageres svar på tre spørsmål.

Deltageres synspunkt

Deltagerne har, på en femdelte skala, svart på tre mer globale spørsmål. Det ene spørsmålet er hvor sannsynlig de mener det er at de vil anbefale opplæringen til andre som vurderer å bli fosterforeldre. Det andre er om de mener opplæringen har vært verdt det, veiet opp mot hva den har kostet dem i form av tid, organisering, penger og

lignende. Det tredje er om de mener opplæringen har hatt eller vil komme til å ha betydning for deres fosterbarn. Tabellen som følger viser deltageres svar.

Tabell 30. Deltageres synspunkt på tre globale spørsmål

	Svært sannsynlig	Ganske sannsynlig	Noe sannsynlig	Lite sannsynlig	Ikke sanns. i hele tatt
Anbefale opplæringen til andre	82 %	15 %	3 %	0 %	0 %
Opplæringen har vært verdt hva den har kostet meg	Svært stor grad 48 %	I ganske stor grad 40 %	I noen grad 9 %	I liten grad 3 %	Ikke i det hele tatt 1 %
Opplæringen har hatt/vil få betydning for fosterbarnet	30 %	46 %	21 %	2 %	1 %

Kan det trekkes noe mer overordnet ut av deltageres svar? Det er mulig å forstå tallenes tale dit hen at mens så godt som alle de tidligere deltagerne mener opplæringen har vært en meget god opplæring, som de uten tvil vil anbefale til andre, så er de noe mer nøkterne på om deres egen deltagelse har vært verdt det, veiet opp mot hva den har kostet dem i form av tid, organisering, penger osv. Enda mer nøkterne er de når det gjelder hvilken betydning opplæringen den har hatt/vil ha for fosterbarnet.

En slik nøkternhet må vurderes som laudabel. Det er realistisk å tro at en opplæring som går over noe tid og som har dekket temaer som blir opplevd som sentrale ved hjelp av metoder som blir opplevd som meningsfulle, kan ha positive virkninger. Det er imidlertid naivt å tro at virkningene vil være svært store. Effekter av en grunnopplæring vil konkurrere med effekter av livsforhold og livshendelser, med effekter av deltageres personlige funksjon og relasjonelle forhold, og med effekter av forhold ved plasseringen og ved barnevernets oppfølging. Vi har i avsnittet over sett at noen spor av opplæringen kan vi se, men også at de ikke er mange og at de ikke er sterke.

Organisatoriske forhold som antall samlinger, og forhold ved deltagerne som det at de allerede var fosterforeldre når de gikk på opplæringen, har ingen betydning for deltageres synspunkt. Men om en av PRIDE-lederne var en fosterforelder, har noe betydning. Noe flere av de som hadde gått på kurs med-ledet av en fosterforelder, mener at kurset hadde/ville ha svært stor betydning for deres fosterbarn (34 % mot 19 %, χ^2 : 6.00, df: 2, $p < .05$).

Det har også noe betydning om deltagerne faktisk har blitt fosterforeldre. De som har blitt fosterforeldre mener noe sjeldnere enn de øvrige at det er svært sannsynlig at de vil anbefale opplæringen til andre (77 % mot 87 %, χ^2 : 6,81, df: 2, $p < .03$) og noe sjeldnere at opplæringen vil ha/har svært stor betydning for fosterbarnet (23 % mot 40 %, χ^2 : 10,58, df: 4, $p < .03$). Sammenhengene er imidlertid ikke sterke. De kan trolig best forklares ved at selv den beste forberedelse aldri fullt ut kan forberede på den konkrete, levde virkelighet.

Vi skal avsluttede presentasjonen av funn med å sammenholde deltagerens, PRIDE-ledernes og fosterhjemtjenestene syn på om opplæringen – i forhold til det den har kostet ”samfunnet” – har vært verdt det.

Tabell 29. I forhold til kostnader for ”samfunnet”, har det vært ”verdt det”?

	I svært stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
Deltagere	68 %	24 %	7 %	0 %	0 %
PRIDE-ledere	67 %	29 %	4 %	0 %	0 %
Fosterhjemtjenester	68 %	32 %	0 %	0 %	0 %

Denne lille tabellen gir anledning til å oppsummere to hovedfunn. Det ene hovedfunnet er at deltagerne, PRIDE-ledere og fosterhjemtjenestene er meget *samstemte* i sitt syn på om PRIDE-grunnopplæring er verdt det den koster. Det andre hovedfunnet er at det mener de i *utpreget grad*.

Vår evaluering har likevel vist at selv en opplæring som ”alle” uttrykker tilfredshet med, også har behov for videre utvikling. Hvor utviklingsbehovene ligger, er fokus for det siste og avsluttende kapittelet.

10. VURDERING OG FORSLAG TIL VIDEREUTVIKLING

Dette avsluttende kapitlet er delt i to avsnitt. Det første gir en oppsummerende vurdering av de forhold Barne- ungdoms- og familiedirektorat har ønsket særlig vurdert. Det andre avsnittet gir forslag til videreutvikling av PRIDE-grunnopplæring.

I. Vurdering

Vår overordnede vurdering er at deltagere på PRIDE-grunnopplæring er meget tilfredse med så vel grunnopplæringen sin organisering, som med dens ledelse, arbeidsmåter og tema. De mener opplæringen er lærerik og de mener den er nyttig. De mener dette når de blir spurt rett i etterkant av siste samling, de mener det når de blir spurt ett til to år etter at de gjennomførte opplæringen, og de mener det også når det er enda lengre tid siden grunnopplæringen ble gjennomført. Også PRIDE-lederne er i det alt vesentlige meget tilfredse. Det er å forvente – og må vurderes som positivt – at lederne også ser forhold de mener kan forbedres.

Fordi hvert kapittel i denne rapporten gir rimelig detaljert informasjon om det temaet det behandler, og de fleste kapitlene avsluttes med en oppsummering av hovedfunn, er vurderingene i dette avsnittet gitt i en helt oppsummerende form. For hver vurdering bemerker vi om vi har forslag til videreutvikling eller endring, som vi så kommer tilbake til i kapitlets avsnitt II.

Nedenfor følger våre vurderinger av sentrale forhold ved PRIDE-grunnopplæring.

Organisering

Fosterhjemtjenestene organiserer sine grunnopplæringer på ulike måter, og ingen følger absolutt og helt anvisningene som PRIDE gir. Antall samlinger varierer fra tre til ni. Noen opplæringer kjøres som bare ettermiddagssamlinger, noen som bare helgesamlinger og noen som ulike blandinger av dette. Det er også noe variasjon i hvilke tema som behandles i hvilke samlinger. Ikke alle fosterhjemtjenester gjennomfører Paneldebatten. Noen holder en egenutviklet samling som fokuserer deltagerens egne barn – enten i stedet for samling ni, eller som en samling elleve. De fleste gjennomfører det siste hjemmebesøket som en kontorsamtale.

Ulik organisering av samlingene lar seg imidlertid ikke spore i deltagerens vurdering av grunnopplæringen mer overordnet, ei heller i deres vurdering av ledelse, arbeidsmåter og tema. Trolig forklares dette best med at PRIDE-grunnopplæring er

en robust opplæringsmetode, som ledes av personer som synes å oppleve en sterk forpliktelse overfor grunnopplæringens grunnleggende ideologi og metoder.

Det er vår vurdering at PRIDE grunnopplæring er en robust opplæringsmetode som tåler tilpasninger til det som er praktisk gjennomførbart. Vi har ingen forslag til endringer i organisering, men vil fremholde at det er viktig med en fortløpende drøfting og vurdering av om omfang og form av tilpasningene er i tråd med PRIDE sitt verdisyn og pedagogiske grunnprinsipper. Vi kommer ikke tilbake med endringsforslag i avsnitt II.

Deltagerantall

Variasjonen på antall deltagere på den enkelte grunnopplæringen er stor. Variasjonen synes i all hovedsak å være bestemt av hvor mange potensielle fosterforeldre som melder seg til fosterhjemtjenestene, og ikke av en utvelgelsesstrategi – bortsett da fra at det er en klar grunnholdning som sier at slektsfosterforeldre ikke bør gå på PRIDE. Denne grunnholdningen bør kanskje problematiseres, men en slik eventuell problematisering ligger utenfor dette arbeidets mandat.

Det er både kostnadmessige og ikke minst pedagogiske gode grunner til at en grunnopplæring bør ha et visst antall deltagere. Samtidig er det gode grunner til å hindre at potensielle fosterforeldre venter i alt for lang tid før opplærings- og godkjenningsprosessen starter opp, eller at de blir fosterforeldre uten forutgående opplæring. Vi har ingen klare vurderinger av hvordan dilemmaet med ”for få” deltagere og ”for lang” ventetid best kan løses. Det som fremstår som en enkel løsning, er at potensielle fosterforeldre kan få PRIDE-opplæring av en annen fosterhjemtjenesten enn sin egen. En slik enkel løsning vil imidlertid ha sine omkostninger - faglig når det gjelder matching mellom fosterbarn og fosterforeldre, tidsmessig når det gjelder reisetid, og økonomisk med utlegg til reise og opphold. Konklusjonen er at vi ikke har forslag til endringer, og at vi ikke kommer tilbake til problemstillingen i avsnitt II.

PRIDE-leder rollen

PRIDE forutsetter at grunnopplæringen ledes av en konsulent og en fosterforelder i fellesskap. Slik er det ofte ikke. Fire fosterhjemtjenestene oppgir ingen fosterforelder i sin oversikt over PRIDE-ledere. To av fem oppgir at de ikke alltid har en fosterforelder som co-leder. Hver fjerde grunnopplæring i vårt utvalg blir ikke med-

ledet av en fosterforelder. Det synes å være to hovedårsaker til dette. Den ene er at med-ledelse av fosterforeldre ikke blir sett å styrke grunnopplæringen i noen vesentlig grad. Den andre er at det oppleves som vanskelig å rekruttere og beholde PRIDE-fosterforeldre, og vanskelig å gi dem arbeidsforhold og arbeidsbetingelser som er klare nok (og like nok), og som gir dem mulighet til å delta på lik linje med konsulentene i de oppgavene som må utføres.

Oppfatningen av at opplæringen ikke blir bedre med en fosterforelder som med-leder, og vanskene med å gi gode rammebetingelser, må holdes opp mot ivaretagelse av PRIDE sin grunnleggende ideologi om utfyllende roller i et samarbeidende lederteam, og om modell-læring. Det må óg holdes opp mot at deltagerne som har gått på opplæringer hvor en fosterforelder har vært med-leder, noe oftere enn de som ikke har gjort det, tenderer til å mene at opplæringen har hatt/vil få svært stor betydning for fosterbarnet. Vi vil i avsnitt II komme med anbefaling vedrørende bruk av fosterforeldre som PRIDE-ledere.

Vedlikehold og oppbygging av kompetanse

Fosterhjemtjenestene og PRIDE-seniortrenerne formidler at det er lite kurs og samlinger rettet mot PRIDE. PRIDE-lederne er lite tilfredse med sine muligheter for veiledning og for kursing – fosterforeldre-lederne i større grad enn konsulent-lederne. De færreste fosterhjemtjenestene har mer omfattende evalueringer etter gjennomført opplæring. De fleste PRIDE-lederne står derfor relativt alene om å utvikle formidlings- og dialogkompetanse, og om å vurdere om deltagerne har de nødvendige forutsetninger og ferdigheter for et fosterforeldreskap. De står også relativt alene om de nyutviklingene de gjør når det gjelder innledninger, eksempler og øvelser. Det at PRIDE-lederne står relativt alene kan utgjøre en risiko ikke bare for kvalitet på arbeidet, men også for at PRIDE ikke forblir en enhetlig opplæringsmetode. Vi vil i avsnitt II komme med forslag om hvordan risiko kan minskes.

Arbeidsformer og arbeidsredskap

De arbeidsverktøyene og metodene som både deltagerne og PRIDE-lederne er relativt mest tilfredse med – og som de mener gir størst læring, forståelse og nytte – er samtalerne lederne har med deltagerne ved hjemmebesøk og/eller kontorbesøk, og eksemplene/historiene som brukes i samlingene. Det er relativt mindre tilfredshet med filmene, mulig fordi de oppleves som for amerikanske.

PRIDE-lederne mener noen eksempler og øvelser fungerer mindre godt, og har derfor – og trolig også rett og slett for å støtte deltagerens læring og forståelse – utviklet nye eksempler/historier, nye innledninger og nye øvelser/rollespill. Vi vil i avsnitt II komme med forslag om hvordan behovet for nye innslag kan balanseres mot behovet for troskap mot metoden, dvs. for at PRIDE fortsatt skal være PRIDE.

Det arbeidsverktøyet vi mener det er særlig behov for problematisere, er Livsboken.

Livsboken har en helt sentral plass og funksjon i grunnopplæringen. Men arbeidet med Livsboken er en av de arbeidsformene deltagerne er relativt minst fornøyd med. En av fire deltagere har en klar oppfatning av at oppgavene er for krevende og en av tre at det er for mange av dem, *samtidig* som ”bare” tre av fem mener at arbeidet med dem i stor grad bidrar til selvforståelse og bare en av fire at den bidro sterkt når de skulle fatte beslutning om de kunne og ville bli fosterforeldre. Deltagere som har blitt fosterforeldre, mener i liten grad at arbeidet med Livsboken bidrar positivt til den daglige omsorgen for fosterbarnet, ei heller til samarbeidet med barneverntjenesten eller barnets foreldre. Heller ikke PRIDE-lederne mener Livsboken bidrar i sterk grad til disse tre oppgavene.

På den andre siden mener de aller fleste PRIDE-lederne at arbeidet med Livsboken er viktig for deltagerens *læring og forståelse*. Men i gruppeintervjuene og i de frie kommentarene i spørreskjemaet fremholdt noen at Livsboken var repeterende og uoversiktlige, og noen at den burde være klarere knyttet an til de fem sentrale ferdighetsområdene og organisert slik at den ble et bedre hjelpemiddel for utformingen av den avsluttende rapporten.

Det er vår vurdering at det er behov for videreutvikling av Livsboken. Forslag til videreutvikling blir omtalt i avsnitt II.

Tema og samlingenes innhold

De aller fleste deltagerne mener at alle temaene som blir arbeidet med, er både meget lærerike, meget nyttige i hverdagen og meget lette å akseptere. De mener også at tidsbruken på hvert tema er passe. Sett fra deltagerens ståsted er det intet behov for endring vedrørende temaene som inngår i grunnopplæringen. Samtidig kommer det i deltagerens frie kommentarer i spørreskjemaet frem et behov for større fokus på deltagerens egne barn.

Også PRIDE-lederne mener at samtlige tema er svært sentrale. De mener imidlertid at temaet ”Å oppdra barn” – og til dels også temaet ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning” – blir relativt dårlig behandlet i Håndboken. PRIDE-ledernes meninger har hatt betydning for vår vurdering av endringsbehov. Forslag til endringer blir omtalt i avsnitt II.

Paneldebatten som PRIDE-håndboken forutsettes gjennomført i samling ni, blir ikke alltid gjennomført. Dels skyldes dette store reiseavstander, men dels skyldes det at noen fosterhjemtjenester ikke ser den som spesielt nyttig. Deltagerne sier seg godt fornøyde med Paneldebatten, men mener likevel ikke at den har vært svært viktig for deres læring og forståelse. Forslag til endringer blir omtalt i avsnitt II.

II. Forslag til endring og videreutvikling

I dette avsnittet skal vi legge frem våre vurderinger av områder grunnopplæringen bør videreutvikles og styrkes på. Vi har valgt ikke å gjennomføre en drøfting på detaljnivå, men å løfte frem bare utfordringer vi mener er sentrale.

Vi har allerede i avsnittet foran sagt at vi ikke har forslag til endringer vedrørende organisering av samlingene og deltagerantall. Men de forslag vi har vedrørende endring og videreutvikling innebærer en styrking av rammeverk og organisering rundt selve grunnopplæringen, herunder endring i formatet på kursevalueringene. Før vi omtaler vårt forslag om endring av organisering rundt selve grunnopplæringen, skal vi aller først omtale ”Kursevaluering”, dernest våre forslag vedrørende arbeidsmåter/verktøy, tema/samlinger, og PRIDE-leder rollen.

Kursevaluering

Den nåværende kursevalueringen vurderes som lite hensiktsmessig, fordi den fokuserer så vidt generelt og sterkt på ledernes lederstil heller enn på arbeidsmåter, verktøy og tema. Det bør utvikles en kursevaluering som mer konkret spør om synspunkt på de ulike tema og de ulike arbeidsmåtene. Imidlertid mener vi det er en realitet at deltagerne *er* meget tilfredse med de aller fleste aspektene ved PRIDE-grunnopplæring, og at denne tilfredsheten vil gjenspeile seg i deres kursevaluering, uansett hvordan denne måtte være konstruert. Imidlertid har noen av spørsmålene i foreliggende evaluering fått frem nyanser i deltageres opplevelser og synspunkt. Det er vårt forslag at utvalgte spørsmål fra foreliggende evaluering går inn i en rutinemessig kursevaluering.

For å få noe kunnskap om virkning av PRIDE-grunnopplæring, foreslår vi at det utarbeides spørsmål rettet mot å få tak i deltageres kunnskaper og holdninger vedrørende sentrale tema og holdninger i PRIDE, og at deltagerne besvarer disse før og etter gjennomført grunnopplæring. Et slikt før/etter design kan gi informasjon utover grad av tilfredshet med grunnopplæringens tema, arbeidsmåter og gjennomføring.

Arbeidsmetoder og verktøy

Vi mener Livsboken bør utvikles slik at den blir et bedre verktøy i deltageres forståelsesprosess, i den felles beslutningsprosessen, og i utskrivning av PRIDE-rapporten. Overordnet mener vi det vil være riktig å fokusere noe mer på nåtidige forhold, og å fokusere noe klarere på vurdering av ferdigheter – både de som oppleves å være sterke og de som kan trenge å bli styrket. I den grad Livsboken blir revidert, kan det være viktig at utprøving og evaluering blir bygget inn i revideringsprosessen.

Tema og samlingenes innhold

Vi ser behov for to endringer, den ene er endringer av ett tema, den andre er endring av en samling.

Vi mener det er behov for endringer vedrørende temaet ”Å oppdra barn”. Vi mener endringene bør være omfattende. Vi mener fokuset for temaet i mindre grad bør være å oppdra barn, og i større grad bør være den særlige omsorg og utviklingsstøtte et fosterbarn typisk vil ha behov for. Temaet bør få en klarere forankring i tilknytningsteori, og bygge videre på kunnskaper og forståelser som blir formidlet på temaet ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning”. For å ivareta et slikt fokus bør så vel innledningen i PRIDE-håndboken, eksemplene/historiene og øvelsene/rollespillene endres.

For temaet ”Å møte barns behov for nærhet og tilknytning” mener vi det er riktig å se an hvordan innledningen i den reviderte Håndboken fungerer. Innledningen til dette temaet ble revidert meget mer omfattende enn innledningen på temaet ”Å oppdra barn”, og temaet har eksempler og øvelser PRIDE-lederne mener fungerer godt.

Når det gjelder endring av samling, mener vi Paneldebatten bør erstattes med en samling som fokuserer fosterforeldrenes egne barn. Selv om deltagerne jevnt over har vært fornøyet med Paneldebatten, så vurderer både de og PRIDE-lederne nytteverdien som relativt lav. Samtidig er temaet ”Egne barn” det enkelttemaet flest

deltagere og flest PRIDE-ledere etterlyser i sine frie kommentarer i spørreskjemaene, og som flest PRIDE-ledere i gruppeintervjuene løfter frem som underfokuset.

PRIDE-leder rollen

Vi mener det bør legges bedre til rette for at PRIDE-grunnopplæring alltid forstås av én konsulent og én erfaren fosterforelder. Det betyr at fosterforeldre-lederne må få rammer og arbeidsbetingelser som gjør at de kan gå inn i de arbeidsoppgavene som gjennomføring av en grunnopplæring krever. Det bør legges til rette for en drøfting og avklaring av i hvilken grad likeverdighet i ledelse skal innebære likefordeling av ansvar for alle de sentrale oppgavene som inngår i gjennomføringen av en grunnopplæring

Vedlikehold og oppbygging av kompetanse

Vi mener at PRIDE-ledere må sikres veiledning og videre kompetanseoppbygging. Veiledning og kompetanseoppbygging er en forutsetning ikke bare for å sikre kvalitet i gjennomføring og beslutninger, men også for å sikre at den videre utviklingen av PRIDE blir målrettet heller enn tilfeldig.

Videreutvikling og ”trygging” av PRIDE

En hver metode og et hvert opplæringsprogram må kontinuerlig videreutvikles. Samtidig må videreutviklingen være i tråd med metodens/opplæringsprogrammets faglige, ideologiske og pedagogiske hjørnesteiner.

For å sikre målrettet utvikling av grunnopplæringen og høy kompetanse hos lederne, bør PRIDE ha en sentral ledelse som er sterk. Det bør etableres faste strukturer på nasjonalt og regionalt nivå for kompetanseoppbygging, samt for veiledning på kursgjennomføring og beslutning. Nyutviklinger bør kvalitetssikres, og gode nyutviklinger bli formidlet så vel gjennom seminar og konferanser, som gjennom en idébank.

Det bør overveies å etablere standarder for sertifisering av PRIDE-ledere, og for opprettholdelse av sertifisering. Det bør videre overveies å knytte videreutvikling og sikring av PRIDE som metode, opp mot et forsknings- og utviklingsmiljø

